

När finanskrisen slog till i Finland

en analys av metaforer i ekonomijournalistik

Alli Asikainen Lindeman

Helsingfors Universitet

Statsvetenskapliga fakulteten

Kommunikation

Pro gradu- avhandling

Maj 2011

Avhandlingen kartlägger användandet av metaforer i ekonomijournalistik då den globala ekonomikrisen anlände till Finland under hösten 2008. Syftet med den här kvalitativa forskningen är inte bara att presentera olika metaforer utan också påvisa att metaforer bildar större helheter. Med hjälp av en metaforanalys redogör denna studie vilka metaforer förekom i ekonominyheter och hur de reflekterar ekonomikrisen och den verklighet vi lever i. Forskningen presenterar också deltagarna i ekonomikrisdiskussionen och diskuterar deras position i samhället i förhållande till maktfrågan. Den tredelning av metaforer som Lakoff och Johnson presenterar i sin bok *Metaphors we live by* (1980) ligger till grund för den här undersökningen. I den här forskningen delas metaforer enligt den kognitiva metafor-teorin till tre större grupper; strukturella, ontologiska och orientationella metaforer.

Användning av metaforer i undersökta artiklar var rikligt och den största gruppen utgjordes av strukturella metaforer. Mest förekom krigs-, spel-, sjukdoms- och naturmetaforer. Den största gruppen var krigsmetaforer vilka tillsammans med spelmetaforer användes mest i början av rapporteringen om den ekonomiska recessionen. Färg- och religionsmetaforer förekom också om än i ett mindre antal. Ontologiska metaforer förekom i form av personifiering. Bland annat var marknad och börs de fenomen som fick personliga drag då *de var i panik*, *reagerade föll* eller *sov*. Av de orientationella metaforer var horisontella upp-ner -metaforer vanligare än de vertikala fram-bak -metaforerna. Denna studie visar att de metaforer som journalisterna använde i sina artiklar bildade större helheter. Med hjälp av dessa metaforer ville man förtydliga att den ekonomiska recessionen ansågs vara en överraskning, speciellt för makthavare och ekonomiexperter. Krisen slog till i Finland överraskande och med en mycket stark volym och osäkerheten om framtiden förstärktes med metaforanvändandet. Avhandlingen har också ett samhällligt perspektiv. I den undersöks deltagarna i ekonomikrisdiskussionen samt deras position i samhället. Forskningsresultatet är relaterat till maktfrågan med stöd av maktforskarna Michel Foucault och Ilkka Ruostesaari. I dagens samhälle och globala värld har ekonomins makt bara ökat. Analysen av det empiriska materialet visar att näringslivet dominerade debatten och därmed hör det till makteliten. Alla diskussionsdeltagare använder metaforer, dock används de kraftigaste metaforerna av journalister.

Innehåll

1 Inledning.....	5
1.1 Syfte.....	6
2 Teoretisk ram.....	7
2.1 Ekonomijournalistik	7
2.1.1 Forskning av ekonomijournalistik	10
2.2 Ekonomikris	16
2.3 Metaforer.....	19
2.3.1 Andra språkliga bilder	20
2.3.2 Döda, aktiva och inaktiva metaforer	21
2.3.3 Teorier om metaforer	22
2.3.4 Metaforer i journalistik.....	24
2.4 Makt i ett samhälle	25
3 Material	27
3.1 Avgränsning	28
4 Metod	29
5 Resultat.....	31
5.1 Strukturella metaforer.....	32
5.1.1 Krig	32
5.1.2 Spel.....	34
5.1.3 Sjukdom.....	36
5.1.4 Natur.....	38
5.1.5 Kropp.....	40
5.1.6 Djur	41
5.1.7 Musik.....	43
5.1.8 Religion	44
5.1.9 Färg	46
5.2 Ontologiska metaforer	47

5.2.1 Personifiering.....	47
5.3 Orientationella metaforer.....	48
5.3.1 Upp – ner.....	49
5.3.2 Fram – bak.....	50
5.4 Metaforernas livscykel.....	51
5.5 Ekonomikrisdiskussion.....	54
5.5.1 Deltagarna i ekonomikrisdiskussionen.....	55
5.5.2 Deltagarna och makt.....	59
5.5.3 Makthavarnas metaforer.....	60
6 Sammanfattning.....	62
7 Slutdiskussion.....	67
Källförteckning.....	71
Bilaga 1.....	76

1 Inledning

Den globala finanskrisen som började i USA nådde Europa och Finland under hösten 2008. Debatten om ekonomin fick allt större utrymme i medierna. Vi fick dagligen höra och läsa om hur det skedde en nedgång i ekonomin här hemma och att vi hade svåra tider framför oss. Den ekonomiska recessionen såg ut att överraska oss alla, även politiker, ekonomister och experter. Men hur rapporterades allt detta? Hur skrev ekonomijournalisterna om fenomenet? I denna studie undersöker jag användandet av metaforer i ekonomijournalistiken under den tid då den globala ekonomikrisen anlände till Finland. För att få mervärde till min forskning kommer jag också att fokusera på själva ekonomikrisdiskussionen och dess deltagare.

Journalistiska texter återspeglar ofta det samhälle vi lever i. Språket är journalistens verktyg och likt varje verksamhet hänger resultatet delvis på redskapen. En viktig beståndsdel i det journalistiska språket utgörs av metaforer. En metafor är en retorisk figur, som betyder att ett uttryck tas från sitt naturliga sammanhang och används i ett annat. Med metaforer kan man göra abstrakta, obekanta och främmande saker till konkreta och bekanta. Eftersom ekonomiska frågor ofta är komplexa och abstrakta och därför svårbegripliga måste de tolkas och förklaras. Metaforiska uttryck är viktigt hjälpmedel i den här processen. Med hjälp av en kvalitativ textanalys försöker jag se bakom dessa metaforer samt få fram vad de berättar om ekonomikrisen och verkligheten omkring oss. En analys av metaforer i ekonomijournalistiken hjälper oss också att se vilka värderingar existerar i det finländska samhället.

Det sägs att kunskap är makt. Makt finns överallt, den är tillgänglig för alla och maktrelationer är sammanvävda med andra relationer. I det moderna samhället har makt förflyttats till instanser där vi inte längre lika lätt kan se den. Jag vill anknyta min forskning till dagens samhälle genom att studera ekonomikrisdiskussionen och deltagarna i den. Därmed vill jag beröra maktfrågan och redogöra vilka som utövar högsta makten i dagens ekonomipolitiska diskussion i Finland. I min forskning kommer jag också att studera dessa makthavares metaforanvändning i ekonomikrisdebatten.

Varför valde jag då en metaforanalys för att undersöka ekonomijournalistiken? Jag hade inte valt någon forskningsmetod när jag började med undersökningsarbetet. På

sätt och vis kan man säga att det inte var jag som valde metoden - det var mitt material som gjorde det. Mitt intresse för språk, ord och deras mening var det som bidrog till att jag valde metaforanalysen. Jag har alltid varit intresserad av ords olika tolkningar och dolda meningar - man säger så men vad menar man med det.

Den här studien är fortsättning till min kandidatavhandling som jag gjorde 2010. I den undersökte jag metaforer i ekonomijournalistik och avsikten med den här pro gradu – avhandlingen är att få mervärde till tidigare forskning. Min intention är att gå djupare in i debatten genom att se bakom orden i dessa metaforer och därmed få ny information om dagens samhälle där ekonomi spelar en viktig roll. Den här forskningen är högst aktuell då den senaste ekonomiska recessionen är så pass färsk och det därmed finns ytterst lite forskning om den. Vetenskapligt sett bidrar min studie inte bara till journalistisk forskning utan också lingvistik- samt samhällsforskning.

1.1 Syfte

Syftet med den här avhandlingen är att undersöka användandet av metaforer i ekonominyheter i Helsingin Sanomat under hösten 2008 och i början av 2009. Den globala ekonomikrisen stod då vid dörren och ekonomijournalister hade en utmaning i att i sina artiklar beskriva hur ekonomin i Finland rasade och hur djup krisen blev. Min forskningsfråga är: Vilka metaforer använde journalister i ekonominyheter i Helsingin Sanomat under hösten 2008 och i början av 2009 då ekonomikrisen anlände till Finland? För att få svar på min forskningsfråga kommer jag att plocka fram olika typer av metaforer och med kategorisering av dessa försöker jag visa att de bildar större helheter. Samtidigt kommer jag att diskutera hur dessa metaforer kan tolkas och vad de berättar om själva ekonomikrisen och den verklighet vi lever i. Min studie är en kvalitativ forskning men jag kommer också att ta fram en kvantitativ aspekt i och med att jag kommer att undersöka om eller hur antalet metaforer varierar i olika skeden av undersökningsperioden. Likaså undersöker jag vilken typ av metaforer användes i början, mitten och i slutskedet av forskningsperioden. Eftersom den här tidsperioden är relativt färsk har man ännu inte hunnit forska så mycket i

den. Undersökning av metaforer ger mervärde till den forskning som redan finns i ämnet.

Förutom metaforundersökningen kommer jag också att ha en samhällelig aspekt i min forskning. Jag kommer att studera diskussionen kring ekonomikrisen och speciellt kommer jag att fästa uppmärksamhet vid vilka de är som diskuterar krisen i dessa artiklar. Genom att stödja mig på olika maktforskare vill jag få fram om diskussionsdeltagare kan anses vara makthavare. Jag kommer att kartlägga vems röst kommer fram och vem som får säga sitt i diskussionen. Avslutningsvis kommer jag att fokusera på deltagarnas metaforanvändning.

Min avhandling består av två delar. I den teoretiska delen definierar jag olika begrepp inom ekonomin och därefter belyser jag meningen med och betydelsen av en metafor samt lägger fram olika metaforteorier. Jag kommer att förbinda min forskning till samhället genom att diskutera ekonomikrisen med hjälp av maktforskare såsom Michael Foucault och Ilkka Ruostetsaari. Jag redogör för mitt forskningsmaterial samt motiverar mitt val av material och tidsperiod för insamlandet av material i kapitel tre. Efter presentationen av forskningsmetoden i kapitel fyra kommer jag i den empiriska delen av min studie redogöra, analysera och diskutera resultatet. Den sista delen omfattar sammanfattning och slutdiskussion.

2 Teoretisk ram

I min studie undersöker jag metaforer i ekonomijournalistik då ekonomikrisen anlände till Finland. Därtill kommer jag att diskutera ekonomikrisdiskussionen genom att studera på deltagarna i den. I detta kapitel kommer jag att definiera de väsentliga begreppen och beskriva de områden som hör ihop med min forskning.

2.1 Ekonomijournalistik

Ekonomijournalistik har expanderat kraftigt under de senaste åren. Dess framväxt och expansion hänger samman med samhällsutveckling som helhet. Historiskt sett har ekonomijournalistik sina rötter i 1600-talet (Ainamo, 2008). De första

ekonomijournalistiska produkterna var så kallade resebrev, med dessa spred man information om handelssätt i olika länder samt om ekonomi, logistik och båtbygge. Den skotska ekonomisten och moralfilosofen Adam Smith (1723-90) samt den engelska statsmannen och filosofen Francis Bacon (1561-1626) anses vara några av de första ekonomijournalisterna.

Ekonomijournalistiken i sin nuvarande form utvecklades i USA och tog ordentligt fart på sjuttioalet. Då grundades flera ekonomitidningar och ekonomibilagor, såsom Money år 1972 och en fristående ekonomibilaga till New York Times år 1978 (Linden, 2003, 33). Flera ekonomirelaterade tv-program startades som till exempel Wall Street Week år 1970. På åttiotalet skapades en helt ny tv-kanal Consumer News and Business Channel som sände ekonominyheter dygnet runt. Nu i början av 2010-talet är kanalen mest känd under namnet CNBC, den har expanderat sin verksamhet till Europa och Asien och har 390 miljoner tittare runtom i världen.

Ekonomijournalistik i Europa och i Norden expanderade på åttiotalet i samma takt med förändringar i samhället då nyliberalismen och marknadsekonomin tog fart.

Ekonomijournalistik i Finland har enligt Ainamo haft tre perioder. Den första perioden var 1945-1960-talet och präglades av kalla kriget. Under den andra fasen fram till 80-talet ändrades hela Finland då ekonomisk välfärd ökade. Dåvarande kommunikationsstrategi i företagen var att inte tala om vinster utan hellre betona hur dåligt det gick för företaget (Ainamo, 2008). Under den tredje fasen mellan 1980-95 minskade vänsterkritisk tänkande bland ekonomijournalister samtidigt som västerländsk ideologi - med bland annat liberaliseringen på åttiotalet - spred sig i Finland. I mitten av 1990-talet hade ekonomijournalistik vuxit fram till det läge där den befinner sig idag (Ainamo, 2008).

På 2000-talet fungerar de traditionella massmedierna sida vid sida med webben också i ekonomijournalistiken, såsom i all journalism. Längre artiklar med bakgrundsinformation hittar man i print media medan webben står för snabba reaktioner i form av informering av aktuella händelser i ekonomilivet. Utgångspunkt för förmedling av information är att information gör mottagaren någon nytta (Huovila, 2003, 9). Ekonomijournalistik på 2000-talet lever nästan i realtid. Samtidigt som börsbolagen i presskonferenser offentliggör sina resultat hittar man

samma information på tidningarnas nätsidor. Att idag läsa gårdagens börskurser på tidningarnas ekonomisidor känns hopplöst gammalmodigt.

Definition av ekonomijournalistik är inte helt enkelt. Ofta talar man om den ekonomijournalistik som handlar om företag och aktiemarknaden. Men nästan allt kan diskuteras utgående från ett ekonomiskt perspektiv, till exempel sport- och kulturjournalistik. I den globala världen med marknadsekonomi har ekonomin blivit en viktig aktör i världspolitiken vilket också syns i media där ekonomirelaterade nyheter får mycket mer uppmärksamhet än tidigare. I samma takt med ökad ekonomisk välfärd har ekonomin börjat intressera större antal vanliga medborgare. På 2000-talet äger allt fler finländare aktier och är därmed intresserade av ekonomiska frågor. Allt vi gör i vårt dagliga liv kan omvandlas till ekonomisk journalistik (Wallén, 2003).

Att dra gränsen mellan ekonominyheter och andra nyheter är inte lätt. Antti Mikkonen (1998) diskuterar denna balansgång då det gäller ekonomijournalistiska nyheter, dess placering och synvinklar

”När man läser nuförtiden Helsingin Sanomat vill man flera gånger fråga varför man inte har placerat denna artikel på ekonomisidan. Speciellt på inrikessidan finns massor med artiklar som helt klart skulle kunna vara på ekonomisidan”

(Mikkonen, 1998, 48)

Mikkonen definierar ekonomijournalistiken på följande sätt: den förmedlar faktabudskap om näringslivet, samhällsekonomi och den globala ekonomin för att tillfredsställa kunskapsbehovet hos en så bred publik som möjligt (Mikkonen, 1998, 8).

Maria Grafström (2004, 5) presenterar i sin studie en uppdelning av kategorier inom ekonomijournalistiken. Den innefattar både ett journalistiskt och ett ekonomiskt perspektiv då dessa ofta går hand i hand: samhällsekonomisk journalistik, näringslivsjournalistik och konsumentjournalistik. Den samhällsekonomiska journalistiken behandlar nyheter i ett nationalekonomiskt perspektiv såsom politik,

stat, kommun, EU, arbetsmarknad och räntefrågor. Näringslivsjournalistiken tar upp ekonomiska frågor som rör företag, det vill säga aktiekurser, företagsledare, marknadsföring med mera. En tredje underkategori bevakar konsumenternas intressen, framför allt behandlar den frågor som har med konsumenternas rättigheter att göra samt produkttester, men idag kan även aktietips till den enskilde aktiehandlaren vara konsumentjournalistik.

Ekonomijournalistik har kritiserats för att vara propagandistisk och politisk och att den enbart är en kanal för företagens ärenden och inte en informationskanal för allmänheten (Grafström, 2004; Lindén, 2003). I samband med ekonomiska kriser har det spekulerats om okritiska journalister som inte ser eller vill se det som händer – ekonomiska depressionen på 1990-talet, it-bubblan i början av 2000 -talet och nu i samband med den senaste ekonomiska recessionen.

2.1.1 Forskning av ekonomijournalistik

Enligt flera forskare (Grafström, 2004, 1; Mårtenson, 2004, 5; Viscovi, 2006, 33) har ekonomijournalistik varit ett jämförelsevis utforskat område. Den snabba framväxten av genren har dock ökat forskningen i ämnet. I det här avsnittet kommer jag att presentera några exempel. Jag börjar med en översikt i internationell forskning, därefter presenterar jag studier i ekonomijournalistik i Sverige och till sist lägger jag fram några finska studier som jag anser vara väsentliga och relevanta.

I Storbritannien har John Rae och John Drury (1993) forskat i brittisk ekonomijournalistik med hjälp av en diskursanalys. De har studerat bevakning av ekonomisk recession i brittiska tidningar under sista kvartalet 1990. Deras forskning fokuserar i mediernas sätt att presentera konjunkturedgången. Glasgow University Media Group genomförde på 1970-talet studier av brittiska ekonominyheter på tv. Som forskningsmaterial var ekonomipolitiska nyheter kring konflikter på den brittiska arbetsmarknaden. Forskarna kom fram till den slutsatsen att bilden av ekonomikrisen var snedvriden. De fann stora frågetecken kring redaktionernas sätt att behandla offentliga rapporter och statistik när komplexa förklaringar förenklas och renodlas (Viscovi, 2006, 35).

K Bruhn Jensen (1987) har undersökt ekonomiska och politiska nyheter i amerikansk TV med en i huvudsak lingvistisk utgångspunkt. Jensen fann stora skillnader mellan rapporteringen av politiska respektive ekonomiska förhållanden, när det gäller förekomst av förklaringar, orsaker och preciseringar i nyhetsinslagen. Dessa var i stort sett frånvarande i de ekonomiska inslagen. (Mårtenson, 2004, 5)

I Sverige har Maria Grafström (2002) studerat affärsnyheter i Dagens Industri och Finanstidningen mellan 1990 - 2000. Hennes undersökning visar att ekonominyheter har blivit mer personorienterade. Samma trend har kommit fram i en undersökning av dagspressen mellan 1976-1990 gjort av Hvitfelt och Malmström (1990).

En relativt färsk undersökning i Sverige är gjort av Dino Viscovi (2006). Han har i sin doktorsavhandling analyserat SVT:s (Sveriges television) nyhetsprogram Rapport mellan åren 1978 och 1998. Hans forskning är en kvalitativ diskursanalys som analyserar ekonomiska förhållanden och mediernas konstruktion av dem. Viscovi beskriver i sin avhandling ekonomiska förändringar i Sverige under 1980- och 1990-talen och belyser också ekonomivetenskapens teoretiska omorientering utifrån Keynes makroteoretiska analys. Undersökningen visar att svenska ekonomins roll har under 1990-talet förändrats, den har blivit endast en liten och relativt marginell del av en större världsekonomi. Världsekonomin har globaliserats och det som händer långt borta i främmande länder kan också påverka svensk ekonomi. Det nya ekonomiska tillståndet upplevs som svåröverskådlig och komplex och möjligheterna att styra det är mindre än tidigare.

Viscovi har också en lingvistisk vinkel då språk har en viktig roll i hans forskning. Han diskuterar bland annat metaforik och påstår att metaforer är vanliga i journalistiken och att i Rapport används metaforerna ymnigt och livligt (Viscovi, 2006, 177). Han ger ett metaforiskt exempel ur sitt forskningsmaterial; *Lite snuva på ett ställe kan orsaka allvarlig hosta på ett annat*. Han tittar närmare på begreppet marknaden eller, som det ofta heter, den så kallade marknaden. Marknaden är ett självklart centrum för ekonomin men det är oklart vilka eller vem marknaden egentligen refererar till. Forskningen behandlar också expertis och expertrollen samt hur expertkunskap konstrueras i den medierade diskursen om ekonomi. Viscovi definierar experter som personer som i kraft av utbildning, kompetens och organisatorisk tillhörighet har en varaktig och socialt erkänd expertstatus (Viscovi,

2006, 122). Enligt honom hämtas expertis från i samhället väletablerade organisationer. En expertgrupp som studeras närmare är ekonomer. Ekonomerna beskrivs som en i huvudsak homogen expertkategori, de presenteras oftast som ett kollektiv. I detta ingår universitetens forskningsinstitutioner lika väl som bankernas och intresseorganisationernas ekonomer.

Avhandlingen tar också fram förändringar som skett i den svenska ekonomijournalistiken under senaste decennierna. Själva takten i journalistiken har blivit snabbare och mera bildmässigt driven, nyhetsstilen har tabloidiserats. På 1990-talet började ekonomerna i bank- och finanssektorn synas mer i media och offentlighet samt svenska privatpersoner presenterades som småsparare och en del av finansiella systemet i stället för tidigare tilltalade löntagare eller konsumenter. Viscovis undersökning bevisar att politikens makt och påverkningsmöjligheter har minskats och politiken har inte längre styrande funktion utan måste ge efter för marknadens vilja.

I Finland har till exempel den tidigare nämnda Antti Mikkonen (1998) gjort en kartläggning av ekonomijournalistikens historiska utveckling i Finland. Också Tapani Huovila (2003) har fokuserat på områdets utveckling på 1900-talet.

Anu Kantola (2002) har analyserat politiska diskurser i nittioalets ekonomiska depression i Finland. Hennes undersökning stöder sig på Michel Foucaults teorier där han betonar diskursernas historiska kontext (Kantola, 2002, 63). I sin avhandling använder Kantola 65 stycken redan existerande intervjuer som Sitra (Suomen itsenäisyyden juhlarahasto) har låtit göra år 1995. I dessa intervjuer berättar de viktigaste finländska beslutsfattarna vad krisen i deras tycke handlade om. Nittioalets ekonomikris föregicks av en ekonomisk liberalisering och ekonomin växte i enorm takt. Kantola lägger märke till att de finländska beslutsfattarna upplever att de står vid gränsen av den gamla och den nya världen. De är tvungna att överge gamla sätt att tänka och tillgodogöra sig nya. Ny terminologi tas i bruk i politiska diskurser i form av marknadsekonomirelaterade ord och definitioner.

Kantola diskuterar också beslutsfattarna i finanspolitiken. Hon konstaterar att de är delade i två olika grupper. Den ena är en inre krets som består av stats- och finansministern samt de för nationalekonomin mest väsentliga ämbetsmännen i finansministeriet. Deras motsats är en yttre krets som tycks agera vid sidan om det

egentliga beslutsfattandet. Kantola drar slutsatsen att det var särskilt den inre kretsen som ansåg riksdagsledamöter som skyldiga till ekonomikrisen då de inte lyckades att strama åt statsekonomi året före krisen i den mån de borde ha gjort (Kantola, 2002, 203-204). I ekonomikrisen strider politik mot sakkunnighet då politisk kamp i finanspolitiken omvandlas till en kunskapskamp – vem kan producera och presentera siffror som ligger till grund för beslutsfattandet. Kantola använder begreppet managermakt (*managerivalta*) vilket stödjer sig i expertis. Den får en viktig roll i krisen och den siktar på att målmedvetet förändra struktur och förvaltningssätt i samhället. Nittioalets ekonomikris lämnade sina spår i det finländska samhället. Efter depressionen har inkomstskillnader blivit större och välfärden blivit sämre på grund av nedskärningar i sociala förmåner.

En annan finsk forskning i ekonomijournalistik är den av Carl-Gustav Lindén (2006). Han har undersökt hur företagen Nokia och Ericsson (Sony Ericsson fr.o.m. 1.10.2001) jämförs i fyra dagstidningar – Helsingin Sanomat, Kauppalehti, Dagens Nyheter och Dagens Industri – i början av 2000-talet. Lindén analyserar hur medierna konstruerar bilden av de två företagen som symboler för svenskt och finskt näringsliv i den globala konkurrensen och i vilken mån det handlar om en nationalistisk eller fosterländsk tendens (Lindén, 2006, 140). I sin forskning hittar han tydliga skillnader i finsk och svensk bevakning av dessa företag. Finska journalister tycktes värna om Nokias och Finlands konkurrenskraft medan svenska journalister hanterar Ericsson ur ett kritiskt perspektiv. Kulturella skillnader i rapporteringen har sina rötter långt tillbaka i historien. I Sverige är man i allmänhet van vid att diskutera och kritisera – det hör till svensk kultur och ideal om demokrati att var och en får och skall säga sitt vad det gäller politik, ekonomi eller beslutsfattandet. Däremot har man i Finland traditionellt varit mycket mer försiktig i sina kommentarer i offentliga diskussioner och i journalistik. Enligt Lindén började en vändning i den här diskurskulturen på nittioalet i samband med den ekonomiska depressionen.

Lindén berör också metaforer i sin avhandling. Han har kommit fram till att svenska journalister använder mycket mer färgrann stil i sin rapportering och de i ekonomijournalistiken vanliga krigsmetaforer samt kampanda och sportmetaforer förekommer ofta i hans forskningsmaterial. Lindén diskuterar inte metaforiken i artiklarna i finska tidningar eller om där fanns metaforiska uttryck. Han konstaterar

ändå att finska medier konstruerade sina texter på ett mer neutralt och torrt sätt (Lindén, 2006,126). Lindén analyserar också valet av källor i artiklarna. Som källor är företagens ledning dominerande röster som inte ifrågasätts och vanliga medborgare får mycket sällan fram sin röst. Aktieanalytiker är vanliga källor i både de finska och svenska artiklarna. I sin forskning drar Lindén en slutsats att Nokia har väldigt bra kontroll över sin mediebild i och med att de lyckas mata finska journalister med sitt informationsmaterial utan att det ifrågasätts. Däremot är svensk ekonomijournalistik mer kritisk och också mer personifierad i sin kritik mot företagsledningen.

Ännu ett namn är värt att nämna angående finsk ekonomijournalistikforskning. Esa Reunanen (2003) har i sin doktorsavhandling analyserat budgetjournalism i finska och svenska tidningar under hösten 1996. Han diskuterar offentlighet, journalism och budgetdiskussion ur flera olika synvinklar och i olika kontexter. Forskningen baserar sig på Jürgen Habermas och hans teorier om offentlighet. Forskningsmaterial som är samlat ur finländska och svenska dagstidningar och kvällstidningar möjliggör jämföring inte bara mellan länderna utan också mellan seriös och populär journalism (Reunanen, 2003, 12). Den slutsatsen som han drar av skillnader mellan journaliseringen i Sverige och i Finland är samma som Lindén gör i sin forskning – att svensk kultur och journalism har mer tendenser till en skandalös stil. Reunanen hittar i budgetjournalism två olika typer av makt, den ena är systemmakt (järjestelmävalta) och den andra är kommunikativ makt (kommunikatiivinen valta). Den förstnämnda hör ihop med politiska systemet och förvaltningsbyråkratin och den sistnämnda är kommenterings- och argumenteringsmakt som fungerar i offentlighet (Reunanen, 2003, 514).

Också dialoger undersöks i forskningen. De kategoriseras till enröstiga (yksiäänisiä) eller flerröstiga (moniäänisiä) på basen av hur många synvinklar som kommer fram i artikeln. Representanter av det politiska systemet och särskilt regeringen var de parter som dominerade budgetdiskussionen. Också den här undersökningen visar att en vanlig medborgare får en mindre viktig roll i offentlig diskussion. Intressant är hur Aftonbladet skiljer sig från de andra tre tidningarna då antalet privata källor var 26 procent då alla de andra tidningarna hade 6 procent. Därmed kan man inte generalisera att privata personer får sin röst fram bättre i kvällstidningar eftersom i Finland hade både Hs och Iltalehti samma procentuella andel av vanliga medborgare.

Reunanen, liksom Kantola konstaterar att ökning av manageristisk styrning i politik och förvaltning på åttio- och nittioalet var en väsentlig ändring i Sverige och i Finland.

En relativt färsk forskning av Esa Reunanen tillsammans med Anna Simola (2010) är en analys av den senaste ekonomikrisdiskussionen. Forskningen är utförd i Forsknings- och utvecklingsenheten för journalistik vid Tammerfors Universitet och den fokuserar på journalistik och dess roll i ekonomin. Forskningsmaterialet är samlat från HS, Kauppalehti och Financial Times (FT) under åren 2007-2009 och därtill har forskarna gjort temaintervjuer med ekonomiexperter i Finland. Deras forskning ger en helhetsbild av ekonomikrisen i olika skeden. De analyserar artiklar redan fr.o.m. januari 2007 – det vill säga långt innan krisen började uppmärksammas i Finland. I den här forskningen kommer det tydligt fram att varningssignaler existerade redan då, särskilt i FT, men att finländsk media rapporterade sparsamt om dessa. Situationen i Finland upplevdes som stabil och media fokuserade länge på problemen på finansmarknaden i USA. Forskningen visar att både finländska tidningar och FT spekulerade i början av år 2008 om ekonomisk recession redan hade nått USA och mot sommaren minskade rapporteringen kring ämnet. Artiklar som berörde Finlands position i finanskrisen var få och tonen i dessa var lugnande. I ett par artiklar i Kauppalehti betonar man att krisen på finansmarknaden inte får det finländska banksystemet att vackla (Simola & Reunanen, 2010, 40). Typiskt för dessa artiklar tycks vara att man medgav finanskrisens existens i USA, spekulerade om dess spridning till andra länder och lugnade läsare att den inte kommer att beröra Finland. Några enstaka artiklar som var mer oroliga försvann i mängden. Detta tycks överensstämma med kommentarer i flera forskningar om diskussionskultur i Finland i och med att den traditionellt har varit försiktigt och enhetligt – man vill inte gunga båten (Kivikuru, 2002; Kiander och Vartia, 1998; Kantola, 2002).

Under hösten 2008 ökade rapporteringen kraftigt och först i oktober började man diskutera finanskrisens följder. Pessimismen ökade samma takt med oroande nyheter från den finländska ekonomin och konkreta implikationer till realekonomin fick utrymme i artiklarna. Samma tendens och sättet att behandla ekonomikrisen syns i material från alla tre tidningarna. Också i FT ligger betoningen på USA och deras rapporteringsstil om situationen i USA är mycket mer dramatisk än retoriken i artiklar om euroområdet.

Simola och Reunanen diskuterar också retoriken i artiklar och utav den gör de en tolkning att amerikaner presenterades som giriga och icke-ansvarsfulla medan beslutsfattarna och ekonomister i Europa har idkat frisk ekonomipolitik (Simola & Reunanen, 2010, 106). Forskningen tar också upp åtgärder som regeringen i Finland tar fram i krisen samt diskuterar vilka som deltar i diskussionen och deras roll i den. I alla tidningar hörs mest röster från bank- och finansvärlden. De intervjuade beslutsfattarna nekar att de beskrev situationen positivare än vad den egentligen var men de medgav att de undvek att publicera de mest dystra scenarier och inte ville ta alla bekymmer fram till offentligheten (Simola & Reunanen, 2010, 158).

Ekonomiexperter ville lägga ansvaret på sig själva men också på media. De kritiserar arbetssätt i mediavärlden nuförtiden, enligt deras åsikt syns tidsbrist och okritisk attityd till ekonomiexperter i journalisternas arbete. En färsk undersökning av Kaarina Nikunen stöder detta då hon undersöker ekonomikrisens följder i den finländska journalismen. Hon påstår att ett mindre antal journalister gör mer jobb (Nikunen, 2011). I sin sammandragning av ekonomikrisen skriver Simola och Reunanen (2010, 181) att i den offentliga diskussionen om ekonomipolitiken hamnar politiken i skuggan av ekonomin och att i den globala ekonomin har ett litet land såsom Finland relativt lite påverkningsmöjligheter. Däremot upplevde forskarna den offentliga diskussionen om ekonomikrisen som opolitisk.

2.2 Ekonomikris

Ekonomin går i cykler, det som går upp måste komma ner. Ekonomihistorian under det senaste hundra åren känner till flera ekonomikriser runtom i världen (Krugman, 2009); börsras i Amerika 1929, oljekris på 1970-talet och kris på banksektorn i Latin - Amerika på 1980-talet. På 1990-talet gungade ekonomin inte bara i Europa utan också i Asien och efter millenniumskiftet sprack it-bubblan. Efter den senaste globala finanskrisen – som nu på våren 2011 är historia enligt de flesta ekonomer – har det förekommit flera nya ekonomikriser, dock mindre, inom Europeiska Unionen som till exempel i Irland, Grekland och den senaste även i Portugal (The Economist, 2011).

De två väsentliga termerna för att beskriva svårare tider i ekonomin är ekonomisk recession och ekonomisk depression. Den allmänt vedertagna definitionen av en ekonomisk recession är att bruttonationalproduktens (BNP) volym minskar två kvartal i rad. Enligt Statistikcentralen sjönk Finlands BNP både det tredje och fjärde kvartalet i 2008 vilket betyder att Finland i februari 2009 officiellt befann sig i en ekonomisk recession (Statistikcentralen, 27.2.2009). Enligt ekonomiexperter finns det inte någon exakt definition av en ekonomisk depression. Ekonomer talar om en extrem lågkonjunktur, eller en svårare och djupare variant av recessionen, samt att depression varar längre tid än recession, och det är svårare att komma ut ur den.

Man kan konstatera att till exempel 1930 -talets globala ekonomiska ras var en ekonomisk depression. Den började i USA på 1920-talet och som en av startpunkterna för krisen anses *Svarta torsdagen* -dagen då New York börserasade den 24.10.1929. Under depressionen minskade industriproduktionen i USA med 47 procent och BNP med 33 procent, arbetslösheten var som värst över 20 procent. Från Amerika spred depressionen till andra länder, också till Finland.

Den ekonomiska krisen som vi hade i Finland på 1990-talet var så pass djup, långvarig och allvarlig att man kan kalla den för en ekonomisk depression (Kiander & Vartia, 1998, 7). Den har varit en av de värsta ekonomikriserna i Finlands historia och dess inflytelse inte bara till ekonomin utan också till kultur, politik och samhälle har varit stort. På nittioalet sjönk BNP med 13 procent och arbetslösheten gick upp från 3,5 till 18,9 procent. Bostadsmarknaden rasade och medborgarnas välfärd försämrades som följd av statlig och kommunal besparings- och nedskärningspolitik. Forskning i nittioalets ekonomikris visar att den inte var endast en ekonomisk kris utan den mest allvarliga politiska krisen i Finland efter andra världskriget. Forskarna i Finlands Akademiens forskningsprogram om 1990-talets ekonomikris konstaterar att den offentliga diskussionen om ekonomikrisen på 1990-talet var mycket konservativ (Kivikuru, 2002). Nyhetsrapporteringens profil var neutral och distanserad, man betonade institutioner och representativ demokrati (Kivikuru, 2002, 14). Jaakko Kiander och Pentti Vartia lyfter fram samma problematik om representativ demokrati och konstaterar att diskussionen i Finland har sagts vara mildrare och mer dämpad än i andra västeuropeiska länder. Också den ekonomipolitiska diskussionens historia förstärker uppfattningen om att finländarna har tigit i offentliga diskussioner.

Myndigheter och experter har oftast dominerat diskussionen emedan de andra har varit försiktiga med att "gunga båten" (Kiander & Vartia, 1998, 163). Den djupa ekonomikrisen på 1990 -talet var dessutom en våldsamt prövning för det finländska samhället och dess verkningar känner vi av länge (Kantola, 2002, 309).

Den senaste ekonomikrisen, som anlände till Finland under hösten 2008, har sina rötter i USA. Den började på bolånemarknaden och spred sig till banksektorn med den följden att flera amerikanska banker och finansinstitutioner såsom Bear Sterns och Lehman Brothers gick i konkurs och interbankmarknaden kollapsade. Därifrån spred sig finanskrisen globalt, också till Finland. Finanskrisen förvandlades under 2009 till en djup global ekonomisk recession som i snabb takt återspeglades till världshandeln och företags investeringar. Att krisen spred sig så snabbt överallt i världen kan förklaras med global integration av kapitalmarknad samt produktionsnätverk som nuförtiden är internationella och ännu tätare binder ihop nationalekonomier. Världshandeln drabbades av en av ekonomihistoriens snabbaste fall som berörde samtidigt alla länder (VNK, 2011). Ekonomin i Finland påverkades kraftigt mest på grund av en avsevärd minskning av konjunkturkänslig exporthandel. BNP sjönk i Finland med 8 procent och export minskade med 20 procent under år 2009. Arbetslöshet gick upp från 6 till 9 procent under åren 2008-2009. En sak som skiljde den här ekonomiska recessionen från 1990-talets depression var att den privata konsumtionen och sysselsättningen var rätt starka i förhållande till den kraftigt minskade bruttonationalprodukten (VNK, 2011, 29).

I början av den senaste ekonomikrisen användes begreppen bankkras och finanskris, sedan talade man om ekonomikris och när det blev klart att det svåra ekonomiska läget skulle påverka också realekonomin i Finland började man varna för en eventuell ekonomisk recession. Ekonomikrisen anlände långsamt till finländsk journalism. På hemmamarknaden var det närmast den kommande bristen på arbetskraft som hade dominerat diskussionen i offentligheten under de senaste åren. Efter att den amerikanska investeringsbanken Lehman Brothers gick i konkurs i mitten av september började finanskrisen väcka mer intresse även i Finland och antalet artiklar som berörde spekulationer om ekonomikrisen och dess eventuella anländande även till Finland ökade kraftigt (Asikainen Lindeman, 2010; Simola & Reunanen, 2010, 43).

2.3 Metaforer

Den första metafordefinitionen i litteraturhistorien är författad av Aristoteles (384 - 322 f.Kr.)

”Metafor är att ett ord som betecknar en sak förs över till en annan sak, antingen så att ordet förs över så att ett allmännare begrepp används i stället för ett mer speciellt, eller ett mer speciellt används för ett allmännare, eller ett speciellt för ett annat speciellt, eller så att det förs över genom analogi” (Aristoteles, 1994, 56)

Ordet metafor har sitt ursprung i grekiskans *metaphora* som betyder överföring, vilket i sin tur kommer från *meta pherein*, att föra eller flytta över. Att *Arbeta i motvind* kan vara en metafor. En metafor beskriver något i termer av något annat som det inte är, den överför betydelse från ett område till ett annat. Om ett uttryck är metaforiskt menat, som till exempel *Att arbeta i motvind*, görs en tankemässig överföring från erfarenheten av att röra sig i motvind till ett slags arbete där man uppfattar att det finns svårigheter. (Bergström och Boréus, 2000, 181)

Språkets rikedom och komplexitet gör begreppet metafor svårdefinierat. Att säga att en metafor är ett uttryck som tas ifrån sitt naturliga sammanhang och används i ett annat är att göra det lätt för sig. I själva verket finns det många definitioner på vad en metafor är. Därtill finns det olika typer av metaforer och olika teoribildningar kring begreppet. Dessutom befinner sig metaforer i ett ständigt förändringstillstånd och är därför svåra att få tag i eller greppa. (Hellsten, 1998, 88-89)

Med en metafor förstår man en språklig bild eller ett bildligt uttryck av ett visst slag. De är verktyg vi använder medvetet och omedvetet för att förstå vår omvärld. Metaforer är den vanliga formen i poesi, de är inte i första hand realistiska utan fantasieggande (Fiske, 1990, 133). Om vi säger att *Ett fartyg plöjer sig genom vågorna* använder vi en metafor. Vi låter en plogbills funktion stå för fartygsstävans. Vad vi gör är att uttrycka det obekanta i bekanta termer. Metaforen förutsätter att plogbillens funktion är bekant och att fartygsstävans inte är det. (Fiske, 1990, 126)

Metaforer förekommer såväl i fakta som i fiktion. De kan ses som en slags korsningar där språk och verklighet, kropp och själ, det verbala och det visuella möts. Det visuella språket, som oftast fungerar metaforiskt, är det som används av reklamare. En händelse eller ett föremål presenteras som en metafor för en produkt. Metaforer är emellertid inte enbart litterära konstruktioner. Vårt språk är översvämmat av metaforer och vi använder dem oftast omedvetet.

Metaforer har en mycket mer grundläggande vardaglig funktion, de utgör en del av de sätt på vilket vi gör våra vardagliga upplevelser begripliga. Den förståelsen som metaforerna ger blir lätt en del av det samhället kallar "sunt förnuft" eller "vanligt förnuft". Med andra ord blir de en del av de icke närmare granskade, självklara antaganden som är allmänt förekommande i samhället. Ett sådant vanligt förnuft förefaller vara naturligt men är aldrig det. (Fiske, 1990, 129-130)

2.3.1 Andra språkliga bilder

Metaforen är för den franska filosofen Paul Ricoeur en övergripande term för olika former av bildspråk, men det finns också varianter som står vid sidan om metaforbegreppet, men som ändå klassificeras som bildspråk. De är stilfigurer som till exempel liknelse, metonymi, allegori, synekdoke, synestesi, besjälning, personifikation och ironi (Ricoeur, 1997, 64-65). Ordet metonymi härstammar från grekiska ordet *metonymia* som betyder förändring av namn. Ett exempel på metonymi är producent – produkt; *Att läsa Waltari* betyder att man läser böcker som Waltari har skrivit. Eller representant – de representerade; *Vita huset meddelar* betyder att en officiell representant av Vita huset meddelar någonting. Synekdoke är en sorts metonymi, ordet härstammar från grekiskans *synekdoke*. I synekdoke står en del för det hela (Stålhammar, 1997, 15-16). Den är ersättning av ett ord genom ett begrepp med snävare eller vidare betydelse, ett överordnat eller ett underordnat begrepp. Till exempel *Paris* står för Frankrike eller *rovkatt* för tiger.

Vad som är stilfigurer och vad som är retoriska figurer beror på vilka teoretiker man vänder sig till. Under metaforhistoriens lopp har man betraktat metaforer både ur dess smala betydelse och ur dess vida betydelse. Enligt den smala synen är metaforen

en bildmässig stilfigur bland andra stilfigurer. Enligt den vida synen omfattar metaforen alla bildmässiga stilfigurer. Den smala synen ligger bakom litteraturvetenskap och den vida synen representeras av till exempel Aristoteles samt Lakoff och Johnson. (Hellsten, 1997, 12-13)

Att dra gränsen mellan metaforer och metonymer är inte alltid lätt och många uttryck fungerar både metaforiskt och som metonymer (Bergström och Boréus, 2000, 181-182). Till exempel uttrycket Vita huset meddelar kan ses som en metonymi, men också som en metafor i form av personifiering.

2.3.2 Döda, aktiva och inaktiva metaforer

En viktig skillnad i metafor-teorin är den mellan döda, inaktiva och aktiva metaforiska uttryck. Om en metafor används tillräckligt många gånger, är det möjligt att den metaforiska betydelsen blir vanligare än den ursprungliga betydelsen och den ursprungliga betydelsen inte längre noteras. De kallas för döda metaforer – alternativt stelnade, fossiliserade eller frusna metaforer. *Räddningsåtgärder* har ursprungligen kopplats ihop med medicinska åtgärder i samband med att rädda liv. Nuförtiden använder man begreppet lika mycket i ekonomin där det betyder de åtgärder som man vidtar för att förbättra ekonomiska läget. Det är inte helt lätt att definiera när en metafor är död. Lexikalisering av en metafor innebär att metaforan får en egen och självständig betydelse och tas med i lexikon som enda betydelse, som till exempel *stolsben* (Stålhammar, 1997, 14).

Inaktiva metaforer är traditionella uttryck där man förstår innebörden direkt utan att behöva göra den tankemässiga överföringen, men vid en närmare reflektion står det klart att det handlar om en överföring. Många metaforer som gör överföringar från den mänskliga kroppen till döda föremål är av detta slag såsom *bergets fot*, *koppens öra* och *nålsöga*. (Bergström och Boréus, 2005, 269)

Aktiva metaforer är sådana som inte är konventionella i språket och vars innebörd därför måste tolkas från sammanhanget i en aktiv process av mottagaren. De är alltså resultat av ett kreativt skapande hos avsändaren. I journalistiska texter är aktiva

metaforer vanligare på kultursidorna än i nyhetsjournalistiken.

Ett exempel på aktiva metaforer förekommer i meningen som är hämtad från kultursidan i en dagstidning; *Men direkt efter det drev han in rockspettet i vartenda jävla mellangärde i hela Cirkus.* (Bergström och Boréus, 2005, 270)

2.3.3 Teorier om metaforer

Metaforforskningen har sina historiska rötter huvudsakligen i språk- och litteraturvetenskap samt i retorikforskning. Det man egentligen menar med metaforer har varierat under åren enligt olika filosofiska riktningar. Enligt äldre klassiska teorier är syftet med metaforiska uttryck främst estetiska och retoriska, med metaforer kan poeter stimulera känslor och talare övertyga åhörare.

Till exempel Iina Hellsten (1997, 16) har använt en traditionell fördelning av metaforer i sin studie om metaforer i den finländska EU-journalismen. Hon poängterar att olika teorier riktar sig till olika delar av metaforen. I sin forskning delar Hellsten metaforteorier enligt deras betydelse till substitutionsteori (ersättningsteori), jämförelseteori, interaktionsteori och kognitiv teori. Substitutionsteorin är den äldsta och härstammar från Aristoteles medan den kognitiva teorin har blivit presenterad först på 1980-talet.

Substitutionsteorin, eller ersättningsteorin som den också kallas, utgår ifrån att en metafor är en ersättning av ett bokstavligt uttryck med ett bildligt uttryck. Den centrala utgångspunkten i denna teori är Aristoteles definition av metaforen – ett ord som betecknar en sak förs över till en annan sak (Aristoteles, 1994, 19). Ett exempel på denna teori är att kalla en hjälpsam människa en *ängel*. Den här traditionellt dominerande teorin betonar semantik i stället för pragmatik eller kognitiva modeller och den förutsätter att metaforen kan omvandlas till en jämförelse (Stålhammar, 1997, 28 - 34). På grund av detta ser man ofta också termen jämförelseteori, som uppfattas ibland som en del av substitutionsteorin och ibland som dess fortsättning (Stålhammar, 1997, 28; Hellsten, 1997, 18 - 19).

I jämförelseteorin bygger metaforen på likheter mellan sakledet och bildledet. För att göra saken tydligare; sakled betecknar det beskrivna och bildled det metaforiska uttrycket (Stålhammar, 1997, 16 - 17). I stället för att ersätta ord gör man en jämförelse men utelämnar ordet *som*. Exempelvis metaforen *Livet är en teater* kan tolkas *Livet är som teater*. En metafor är alltså inte att ersätta ett ord med ett annat ord utan en jämförelse på meningsnivå (Hellsten, 1997, 18).

Interaktionsteorin härstammar ursprungligen från filosofen Max Black, som presenterade teorin på 1950-talet. Black betonar den ömsesidiga påverkningen mellan de olika delarna av en metafor och han betonar kontextens roll i varje metaforiskt uttryck. Enligt interaktionsteorin räcker det inte att ta hänsyn till semantiken på ord- eller satsnivå utan man ska ta hänsyn till hela kontexten där en metafor uttrycks. Metaforen *Människan är en varg* uppfattas på olika sätt i olika situationer eller kulturer eftersom man kan ha olika syner på vargar. Dessa olika syner styr i sin tur tolkningen av metaforiska uttryck (Stålhammar, 1997, 29).

Nuförtiden är den kognitiva teorin den rådande teorin med George Lakoff och Mark Johnson som teorins grundare. Grundidén i denna teori är att det inte är bara språket utan också vårt tänkande och begreppssystem som är metaforiskt. Den kognitiva teorin utmanar den traditionella substitutionsteorin och dess över 2000 år gamla historia. Lakoff och Johnson är de första som gjorde en systematisk undersökning av metaforer och på 1980-talet presenterade de den kognitiva metaforteorin som ett nytt sätt att analysera metaforer. De lyfter fram metaforer som ett centralt filosofiskt ämne och betonar att metaforer inte bara handlar om språk eller ord utan att även tankeprocesser i hög grad är metaforiska (Lakoff & Johnson, 1980, 6). Enligt Lakoff och Johnson är metaforer ytterst närvarande i vårt vardagliga språk och tänkande - metaforer finns överallt. Metaforer är något vi använder oss av dagligen, inte bara i språket, utan även i vårt sätt att tänka och handla.

The essence of metaphor is understanding and experiencing one kind of thing in terms of another

(Lakoff & Johnson 1980, 5)

Teorin om den kognitiva synen på metaforer betonar att metaforer har en viktig roll när vi förstår eller missförstår fenomen. Det viktigaste påståendet Lakoff och

Johnson kommer med är att processerna i mänskligt tänkande är i stort sett metaforiska och att det mänskliga begreppssystemet är metaforiskt strukturerat och definierat. Kognitiv metafor teori betonar tankeprocessen och metaforen ses som ett kognitivt koncept, som är grundläggande för hur människan förstår och uppfattar både sig själv och sin omgivning. Då den traditionella metafor teorin utgår från en kontext och en inlärld eller synlig likhet mellan sakled och bildled baserar den kognitiva metafor teorin på olika kognitiva tolkningar. Användandet av en metafor är vanligt och sker oftast omedvetet. Det är i princip en automatisk handling (Hellsten, 1997, 23 - 24).

Lakoff och Johnson (1980) menar alltså att hela vårt tänkande är metaforiskt. De har presenterat ett nytt sätt att betrakta språket - att språk och tänkande med utgångspunkt i hur vi upplever omvärlden formar varandra. Metaforen har en viktig roll i denna process. Genom någonting som är välkänt för oss förstår vi andra företeelser, vi ser likheter och skapar samband. Några av Lakoffs och Johnsons exempel på sådana begreppsliga samband är *tid är pengar*, *debatt är krig*, och *kärlek är en resa*. Genom dessa samband kan sedan olika språkliga uttryck förklaras då vi talar om motståndare och segrare i en debatt eller att man inte ska slösa bort sitt liv.

Den kognitiva metafor teorin har också blivit kritiserad. Den vida synen på metaforer gör att allting kan uppfattas metaforiskt.

2.3.4 Metaforer i journalistik

Metaforer förskönar tal och skrift. Med metaforer kan man färga språket – om metaforerna utelämnas ur en text kan den bli torr och prosaisk. Metaforer har inte endast en estetisk betydelse; ibland är de nödvändiga för att uttrycka fenomen som ännu saknar etablerade begrepp eller som är allt för komplicerade eller abstrakta för att beskrivas i bokstavliga termer. Också ekonomijournalistiken använder bildspråk för att förstå, förklara och ge mening åt det som sker runt omkring oss (Holmqvist, 1993, 45). I journalistiken har metaforer två funktioner; språket inte bara beskriver verkligheten utan också konstruerar den. Å ena sidan förstärker metaforer vårt sätt att uppfatta världen, å andra sidan ifrågasätter metaforer det.

Olika medier använder metaforer på olika sätt. I tidningar är metaforer oftast verbala men de kan även vara visuella som till exempel foton och teckningar. Bilderna fungerar på konnotativ nivå och med dem kan man väcka associationer och beskriva något abstrakt såsom känslor. En klassisk metaforisk symbol är en duva som representerar fred. Journalister, fotografer och redigerare har skapat en egen retorisk konst, och genom den kan de i hög grad prägla vår uppfattning om samhället, världen och oss själva (Johannesson, 1998, 212).

Med en metafor kan man både kommentera och rapportera. Verbala metaforer förekommer oftast i kommenterande texter såsom ledare, kolumn och kåseri. I nyheter använder man metaforer oftast i rubriker och i början av artikeln (Hellsten, 1996, 181). Politik och ekonomi är de områden inom journalistiken där metaforer förekommer oftast. Ju svårbegripligare och mer obekant ämne desto mer används metaforer i journalistiska texter. Men, för att förstå en metafor måste metaforanvändaren och åhöraren eller läsaren ha tillräckligt mycket gemensam kunskap (Kalliokoski, 1992, 295). Journalister använder metaforer både medvetet och omedvetet. En metafor är ett ypperligt sätt för en journalist att komprimera text eller göra svårbegripliga saker lättare att förstå (Kananen, 2000, 24).

2.4 Makt i ett samhälle

Den franske filosofen och maktforskaren Michel Foucault fokuserar sin forskning på maktprocesser och maktrelationer. Han påstår att makt är en grundkomponent i varje social relation och att ett samhälle utan maktrelationer kan vara endast en abstrakt (Foucault, 2000, 343). Foucault kopplar ihop kunskap och makt och han skiljer maktens olika dimensioner till mikro- och makronivån. Makt är aldrig oförändrat fördelad mellan de olika kontrahenterna utan styrkeförhållandet förändras kontinuerligt; makten skiftar i en ständigt pågående och oförutsägbar process (Foucault, 2000). Foucault ser inte makt som något entydigt negativt fenomen utan snarare som en kraft som effektiviserar gruppdynamiken i positiv riktning. Varje socialt nätverk har sitt eget maktfält som skapats inom just detta fält och maktprocesserna där är specifika för just det fältet.

Det vanligaste sättet att se på makt är att se det som en egenskap som innehas av en specifik person eller en grupp personer. Makt handlar enligt denna uppfattning om hierarki, om en uppdelning mellan de som har makt och de som inte har makt. Makt är inte en resurs eller en förmåga som någon har, den är inte en struktur heller och den har ingen specifik form. Därför borde makt alltid studeras i en konkret situation. (Lindgren 1995, 338-339)

Ett viktigt forskningsobjekt bland andra för Foucault har varit diskurser. Foucault studerar hur det som man säger blir sant och trovärdigt. Han letar efter olika betydelser bakom orden genom att studera deras kontext. Vad som är sant blir en fråga om vem eller vilka som har makten att formulera dessa påståenden. Det som sägs får sin betydelse enligt talaren och hans ställning (Valtonen, 2004, 212).

Kunskap betyder makt i dagens samhälle. Kunskap såsom makt rekonstrueras i olika sociala situationer och liksom kunskap kan också makt institutionaliseras och bli en del av samhällsstrukturer. Maktrelationer är inte heller stabila utan de försvagar, försvinner, bildas och förstärks (Pietikäinen, 2010, 8).

Enligt Foucault har makt i det moderna samhället förflyttats till instanser där vi inte längre lika lätt kan se dem. En hel del av makten har flyttats från staten och statsapparaten. Att dagens maktstrukturer är mycket mer dolda beror på att makt utvecklas på grund av att makt utövas på gräsrotsnivå där olika samhällsnormer bestämmer. Detta styrks även av Castells (2009, 42) som påstår att makt på 2000-talet finns i kommunikation och i nätverk. I maktutövandet är det viktigt att hitta likasinnade, bygga nätverk och förhandla fram gemensam politisk reson enligt vilket man agerar (Heiskala & Kantola, 2010, 141). Att bilda nätverk eller att medvetet reglera informationsflödet är alla olika sätt av politiskt agerande i maktkampen.

Makt i ett samhälle baserar sig enligt elitteoretiker C. Wright Mills (1956, 18) på tre institutioner; politiska, ekonomiska och militära. Han påstår också att makt i moderna samhällen har institutionaliserats. Mills teori fungerar bättre i USA eftersom militärens roll i USA är annorlunda. Ilkka Ruostesaari (1992, 49) som har forskat i makteliten i Finland har kommit fram till att maktelit består av de som sitter i strategiskt sätt viktiga ledningspositioner och på grund av sin ställning fattar beslut som har stor inflytande i ens liv. Enligt honom består makteliten i Finland av politisk

ledning, förvaltning, näringslivet, organisationer, massmedia, vetenskaps- och kultursektorn (Ruostetsaari, 1992, 71-75).

Historisk blick i maktfrågan i Finland visar att före det andra världskriget dominerades ekonomi- och samhällspolitik i Finland av de som hade förmögenhet - makten var i de rikas händer. Efter kriget delades makten mellan olika politiska och intresseorganisatoriska grupper. Typiskt för tidsperioden var så kallad korporativ konsensus – politik vars mål var att hitta rimliga kompromisser som skulle ta hänsyn alla intressegrupper. Fackföreningar hade en viktig roll i samhället och därmed var deras makt stark från slutet av 1960-talet till slutet av 1980-talet (Kallioinen et al. 2010, 78).

I och med att Finland blev medlem i EU 1995 har det skett stora förändringar i samhället, beslutsfattandet och i maktsystemet. Nationalstaten har fått en ny status och ekonomin har liberaliserats och globaliserats. Såsom tidigare konstaterats är maktförhållanden inte stabila. Anu Kantola (2002) visar i sin forskning av politisk diskurs under ekonomisk depression på 1990-talet att finansministeriets roll förstärktes i politiken i Finland. Sedan dess har finansministeriet fått ännu mera makt (Heiskala & Kantola, 2010, 142). Under de senaste åren har ekonomi och ekonomipolitik fått större vikt i världspolitiken. I den nya globala marknadsekonomin tycks storföretagsledarna och aktieägarna ha största makten (Kallioinen et al. 2010, 78).

3 Material

I detta stycke kommer jag att presentera mitt forskningsmaterial samt motivera mitt val av material och tidsperiod för insamlandet av material.

Det empiriska materialet i min studie består av 142 tidningsartiklar i Helsingin Sanomats ekonomisidor online. Helsingin Sanomat är Finlands största dagstidning med 936 000 läsare dagligen (Kansallinen mediatutkimus KMT, 1.3.2011). I och med att tidningen är rikets största tidning har den en viktig roll i bildandet av allmän

opinion. Tidningen utkommer sju dagar i veckan. I min studie kommer jag att i texten använda förkortningen HS för Helsingin Sanomat.

För att hitta lämpliga artiklar för min undersökning gjorde jag en sökning i HS online arkiv med det finska ordet för ekonomisk recession (*taantuma*). Sökningen gjorde jag endast på ekonomisidor och tidsperioden var 15.9.2008 – 27.2.2009. Därefter sållade jag bort artiklar som inte berörde Finland. Sökresultatet blev 142 artiklar. Alla artiklar består av endast text, inga bilder finns med.

3.1 Avgränsning

Ekonominyheter hittar man nuförtiden överallt i tidningar, inte bara på ekonomisidor. Eftersom min undersökning fokuserar sig enbart på ekonomijournalistik har jag därför valt att endast använda mig av artiklar på ekonomisidor. I min studie undersöker jag metaforer i HS ekonominyheter då den globala ekonomikrisen anlände till Finland hösten 2008. Artiklarna som behandlade något annat än ekonomin just i Finland har jag sållat bort därför att de inte var relevanta för min forskning.

Att materialinsamlingen börjar just den 15.9.2008 beror på att en av världens största investeringsbanker, den amerikanska Lehman Brothers, ansökte om konkurs detta datum. Finanskrisen - som hade börjat i USA- började då väcka intresse även i Finland och antalet artiklar som berörde spekulationer om ekonomikrisen och dess eventuella anländande även till Finland ökade kraftigt. Enligt mina utredningar kan man säga att det var då den globala ekonomikrisen började uppmärksammas i Finland.

I min kandidatavhandling undersökte jag ekonomikrisens metaforer från och med den 15.9.2008 till den 31.12.2008 (Asikainen Lindeman, 2010, 5). För att få mervärde till den här forskningen har jag i denna studie förlängt undersökningsperioden fram till 27.2.2009. Genom att undersöka metaforer under en längre period försöker jag se om metaforanvändandet förändrar sig under tiden ekonomikrisen pågår. En längre undersökningsperiod ökar också trovärdigheten i min forskning. Den allmänt vedertagna definitionen av en ekonomisk recession är,

som jag nämnde i kapitel 2.2, att bruttonationalproduktens (BNB) volym minskar två kvartal i rad. Detta var ett faktum i Finland den 27 februari 2009 (Statistikcentralen, 27.2.2009), därför har jag valt att avsluta min forskningsperiod detta datum.

4 Metod

För att få svar på min forskningsfråga har jag i denna studie tillämpat en kvalitativ forskningsmetod. Förutom detta berör jag även kvantitativa forskningsmetoder i och med att jag studerar antalet artiklar och antalet metaforer i olika skeden av forskningsperioden. I min forskning fokuserar jag först på metaforerna och sedan på ekonomikrisdiskussionen.

Syftet med den här undersökningen om metaforer är inte bara att presentera olika metaforer utan också påpeka att metaforer bildar större helheter. Dessa i sin tur hjälper oss att konstruera verkligheten omkring oss, samtidigt som metaforer reflekterar det nuvarande samhället och det tankesätt som råder i samhället. Man skall alltid komma ihåg att metaforer är mycket kontextbundna och berättar något om den innevarande tiden. Genom att använda en kvalitativ forskningsmetod har man möjligheten att inte bara se saker som de är utan också att ta en titt bakom observationerna (Alasuutari, 1994, 71). Metaforanvändandet i samband med ekonomikrisens anläggande till Finland hjälper också till att avslöja hur ekonomikrisen framställdes i den finländska ekonomijournalistiken.

Den tredelningen av metaforer som Lakoff och Johnson (1980) presenterar i sin kognitiva metafor-teori ligger till grund för min analys. Enligt den delas metaforer upp i tre större grupper; strukturella, ontologiska och orientationella metaforer. Denna fördelning är en av de vanligaste, men under åren har olika forskare grupperat metaforer på många olika sätt. Iina Hellsten (1997, 18) använder i sin studie om EU-metaforer denna samma gruppdelning förutom att hon därtill har historiska metaforer och metaforiska uttryck som har sitt ursprung i agrarsamhället. Janne Mämmi som har studerat metaforer i sångtexter delar metaforer enligt deras ordklass. Mämmi konstaterar (1995, 44 – 45) att hans sätt att kategorisera metaforer i sångtexter är den mest använda klassificeringen. Jag har dock inte stött på denna typ av klassificering i de forskningarna som jag har gått igenom.

Själv övervägde jag att i min forskning inkludera även kategoriseringen till ordklasser men endast för verbens del. Detta hade varit relevant för min forskning eftersom jag är intresserad av den perioden då ekonomikrisen kom till Finland och metaforer användes flitigt för att beskriva Finlands väg till den ekonomiska recessionen genom att med olika verb beskriva hastigheten och djupet av ekonomins nedgång. Ändå valde jag bort detta alternativ närmast för att kunna fördjupa mig i metaforerna och för att se vilka betydelser man hittar bakom dessa metaforer.

Efter insamlandet av materialet har jag läst igenom artiklarna flera gånger och plockat ut metaforer som jag sedan har klassificerat enligt olika kategorier. De större kategorierna har jag sedan delat i underkategorier. I slutet av denna studie finns en separat lista på alla tidningsartiklar som jag har studerat (bilaga nr 1).

En kvalitativ analys av metaforer är inte helt lätt eftersom begreppet metafor har olika betydelser i olika sammanhang. Kritiken mot den kvalitativa metoden utgår från att det finns för stort utrymme för subjektiv tolkning. Trots det anses det att den kvalitativa metoden är bäst lämpad för att komma åt till exempel språkliga nyanser (Tuvikene, 2008, 26). Lakoffs och Johnsons teori har också blivit kritiserad för att enligt den kan alla ord och uttryck förstås som metaforer. Problemet med en bred metaforuppfattning är att en metafor förlorar sin betydelse om allting är metaforiskt (Onikki, 1992, 35).

Efter att ha kategoriserat metaforer i olika grupper enligt teman har jag studerat metaforanvändandet under ekonomikrisens lopp. Även om min studie inte är en kvantitativ forskning har jag undersökt antalet metaforer i början, i mitten och i slutet av undersökningsperioden. Avsikten är att redogöra om metaforanvändandet kunde förknippas till en viss tidsperiod. Därefter har jag fokuserat på olika metaforyper under krisens lopp. Med detta vill jag ha svar på hurdana metaforer framkommer i början och i mitten av forskningsperioden samt i slutändan av den då ekonomisk recession officiellt hade anlät till Finland. Jag har också studerat artikelantalet under forskningsperiodens lopp. Jag har delat undersökningstiden i två veckors perioder och därmed vill jag få fram hur intensivt HS följde med och rapporterade om ekonomikrisen i olika skeden av krisen.

För att få mervärde till min forskning av metaforer och anknyta den till samhället har jag också fokuserat på själva ekonomikrisdiskussionen genom att kartlägga vilka

instanser och personer som har deltagit i ekonomikrisdiskussionen på HS ekonomisidor. Jag har gått igenom alla 142 artiklar och plockat de namn som förekommer i artiklar. Därtill har jag listat vilka organisationer, institutioner eller företag dessa personer representerar. Michel Foucault (2000) betonar att makt och kunskap är knytet tillsammans och maktförhållanden verkar ständigt i samhällets alla dimensioner. Genom att förevisa de som enligt HS är legitima i dessa artiklar diskutera eller kommentera ekonomikrisen i offentlighet vill jag ha svar på frågan vilka som kan anses som makthavare i dagens ekonomipolitiska diskussion. Avslutningsvis har jag undersökt hurdana metaforer olika diskussionsdeltagarna har använt.

5 Resultat

I den här empiriska delen redogör jag resultat av min studie av artiklar och metaforer som jag hittade i tidningstexter. I samband med klassificeringen av metaforer kommer jag också att diskutera resultatet samt tolka hur dessa metaforer reflekterar ekonomikrisen och den tid och samhälle vi lever i. Jag kommer också att se närmare på metaforernas antal samt förevisa hur metaforanvändandet varierade under forskningsperiodens lopp. I slutet av kapitlet analyserar jag själva ekonomikrisdiskussionen och anknyter den till dagens samhälle och maktfrågan samt presenterar deltagarnas metaforanvändning.

I min analys har jag delat in metaforer i större kategorier enligt Lakoff och Johnsons (1980) kognitiva metafor-teori. Dessa kategorier sammanfattar strukturella, ontologiska och orientationella metaforer. Huvudkategorier har jag sedan delat in i underkategorier. I varje kategori finns några exempel ur mitt forskningsmaterial. Exempelmeningarna är skrivna med *kursiv*. Mitt forskningsmaterial är samlat från den finskspråkiga tidningen HS och därför är alla exempelmeningar på finska. Att tolka metaforer är inte lätt, det är fråga om ett samspel mellan läsaren och skrivaren. Man ska ha likadan uppfattning om kulturen och omvärlden man lever i och språket spelar en viktig roll i den. Stålhammar (1997, 47) påstår att metaforer utgör svårigheter vid översättning således har jag med avsikt låtit bli att direkt översätta

dessa meningar till svenska - för att minimera risken att missförstå eller misstolka metaforen. I stället för att direkt översätta dessa metaforer, vilket i vissa fall är till och med omöjligt, diskuterar jag innehållet av exempelmeningar i själva texten.

Jag kommer att redovisa metaforer enligt teman för att lägga märke till att de metaforer man har använt bildar större helheter. Vidare har jag delat metaforer som jag hittade i texter i underkategorier varav en del är samma som många andra forskare har använt. Några av underkategorier som kom fram ur mitt material är sådana som jag inte stött på i andra forskningar.

5.1 Strukturella metaforer

Strukturella metaforer är sådana begrepp som är konstruerade med hjälp av ett annat begrepp. Till exempel de vanliga metaforerna inom politik och ekonomi liksom krig, spel, handel och teater är strukturella metaforer (Hellsten, 1997, 90). I detta avsnitt kategoriserar jag strukturella metaforer under olika slags begreppsmetaforer. En del av kategoriseringen är samma som i flera andra forskningar (Kähö, 2006; Tuvikene, 2008; Hellsten, 1997) och en del har jag anskaffat själv utgående från mitt forskningsmaterial. Alla enskilda strukturella metaforer har jag inte tagit med utan jag har i stället betonat de större enheter metaforerna bildar.

5.1.1 Krig

Karin Holmqvist (1993) har i sin studie kommit fram till att de flitigast använda metaforer inom ekonomijournalistiken kan sammanföras under teman som flöde, stormar, krig, medicin och marknaden. Holmqvist konstaterar också att det enligt Donald N McCloskey, professor i historia och ekonomi, finns en skillnad i amerikanska och europeiska ekonomers bildspråk. När de amerikanska använder idrottstermer använder sig de europeiska av krigstermer (Holmqvist, 1993, 51). Detta kommer tydligt fram också i min undersökning där krigsmetaforer är väl representerade. Krigsmetaforer var typiska speciellt i början av undersökningsperioden. Det som är märkvärdigt med krigsmetaforer är användandet av verb. De förekommer mycket oftare än substantiv - man *slår i*, *attackerar*, *hotar*

och avvärjer. En av de mest använda metaforerna var uttrycket *att slå i*. Med krigsmetaforer beskriver man situationer där någon utomstående kommer och hotar ens tillvaro på ett icke-önskvärt sätt. Individens maktlöshet kommer också fram i den här diskussionen. Beskrivningen av den volym och hastighet med vilken ekonomikrisen slog till i Finland var i ögonen fallande. Följande exempel visar hur ekonomin och dess händelser beskrivs med hjälp av krigstermer.

...finanssikriisin uskotaan iskevän reaalityouteen...

...työttömyyden torjunta...

...pörssejä uhkaa vielä...

...vain osalla Euroopan maista on paukkuja elvytykseen...

Finländsk media hade inte uppmärksammat den globala ekonomikrisen i någon större utsträckning före hösten 2008. Diskussionen kring ekonomipolitiska frågor och finansiering hade varit måttlig och rutinartad ända till dess (Simola & Reunanen, 2010, 43). I slutet av september började antalet artiklar kring ämnet att öka. Det internationella ekonomiska läget hade beskrivits på ett mycket dystert sätt medan tonen om den inhemska situationen hade varit lugnande. I artiklarna jag undersökte nekades länge att finanskrisen skulle ha någon verkan på den finländska ekonomin. Samma slutsats har Simola och Reunanen (2010) dragit i sin forskning i finanskrisen. En artikel i början av oktober (8.10.2008) var en beskrivning av dåvarande läget och det var första gången man konstaterade att krisen också kommer att beröra Finland.

Vaikka suomalaispankit ovat suhteellisen vahvassa asemassa, Suomi ei ole saareke. Finanssikriisin suorat vaikutukset eivät näytä osuvan suomalaispankkeihin, mutta välillisesti kriisi iskee tännekin.

(Bilaga 1, artikel 2)

Denna artikel var skriven av förmannen för ekonomiredaktionen på HS. I artikeln analyserar han situationen, det som har hänt och vad det kommer att betyda för finländarna. Han konstaterar att även om finländska banker har en relativt stark ställning är Finland inte ett isolerat område som inte skulle kunna drabbas av krisen.

Skrivaren förutspår att finanskrisen inte kommer att ha någon direkt inverkan på finländska banker men att krisen kommer att indirekt slå till också i Finland. Finländska banker beskrevs som stabila och effektiva jämfört med internationella banker samt att hela banksystemet i Finland hade omformats efter nittioalets ekonomiska depression. Artikeln har flera krigsmetaforer vilka betonar Finlands roll som ett oskyldigt offer som har blivit attackerat av en obekant fiende. I artikeln framgår också det faktum att beslutsfattarna och ekonomiexperter fortfarande är av den åsikten att Finland kommer att stå utanför ekonomikrisen, och detta försöker artikelförfattaren strida emot. Artikeln hade ett relativt stort antal metaforer, sammanlagt 18 stycken. Enligt Hellsten (1997, 90) är strukturella metaforer ett naturligt sätt att gestalta världen. Många av dessa metaforer är så vanliga i vardagsspråket att de är svåra att identifiera som metaforer. Att beskriva ekonomin med krigsmetaforer verkar vara rutinartat och nästan osynligt. Ett krig har alltid två parter, en som attackerar och en som försvarar sig. I den här ekonomikrisdiskussionen tog Finland emot attacker men hade, åtminstone i början, en relativt passiv roll som försvarare. Det beskriver situationen som överraskade både experter, beslutsfattare och i viss mån också journalister.

5.1.2 Spel

Ett annat mycket vanligt tema inom metaforer är spelmetaforer. Ekonomi är ju ett spel och spelet har vinnare och förlorare. Spelmetaforer är intressanta och de ger en möjlighet till ett mer vidgat synsätt; speltermerna kan förknippas ihop med sport, kortspel, lek och musik. *Vinnare* och *förlorare* är termer som kan tänkas höra till både krigs- och spelmetaforer. Också Viscovi (2006, 154) konstaterar att kampmetaforerna är närmast en självklarhet för att beskriva kapitalismens grundvillkor – tävlan på olika marknader. Eftersom ekonomikrisen anlände till Finland relativt snabbt och på sätt och vis överraskade många experter var det svårt att veta vad som skulle hända. Osäkerheten om Finlands framtid och det ekonomiska läget reflekteras i uttryck som *spå* och *förutspå* vilka var flitigt använda i artiklarna jag studerade. Original betydelsen av termen *spå* kan förknippas med zigenare – att man ser på kort eller i en kristallkula och siar om vad som kommer att ske i framtiden. När man spår och ger prognoser kan man inte veta om det verkligen blir

så. Då är det inte fråga om en sanning eller faktabaserad kunskap utan spekulationer och gissningar

...Että povasi...

...ei sitä kukaan ennusta...

...saa Euroopan valtiot nokittamaan...

...tämenkertaisen laskun voittajia...

Många av dessa spelmetaforer hade anknytning till tävling. Man kan tävla med varandra i sport och i kortspel och det hör till ekonomin att man tävlar mot varandra. Den globala handeln har medfört hård konkurrens där aktörer tävlar om potentiella kunder – det är fråga om överlevnad där den starkaste vinner. Spelmetaforer dök upp i artiklarna då journalisterna började ta upp olika företag och deras ekonomiska situation i finanskrisen. Flera spelmetaforer förekom i artikeln som beskrev hur varuhusen betar sig i konkurrens med varandra inför den kommande julhandeln.

Rajun alennuspelin avasi Stockmann. Asiakkaista on kovempi kilpailu kuin koskaan aiemmin. Kaikkien on pakko mennä perässä, Uusisuo sanoo ja tarkoittaa kauppojen kilpajuoksua alennusprosentteissa.

(Bilaga 1, artikel 56)

Enligt tidens anda räcker det inte att det går hyfsat bra för ett företag. Nuförtiden är de största företagen börsnoterade aktiebolag och trycket för maximal vinst är hårt. Global konkurrens och handelns koncentrerings till några få aktörer har medfört att små bolag har mycket svårt att kämpa emot. Detta märks till exempel i livsmedelsbranschen i och med att det numera finns väldigt få små mataffärer i Finland. Den här artikeln beskrev hur de stora varuhusen tävlade med varandra och försökte locka kunder genom att sänka priser. Tävlan beskrevs med metaforen *loppet* där varuhusen sprang i kapp med varandra. Ekonomiska språket kryllar av facktermer och syftet med metaforer är att förklara ibland svårtydliga ekonomiska fenomen för en vanlig medborgare som inte har kunskap om ekonomiska termer.

I början av forskningsperioden var det krigsmetaforer som dominerade i artiklarna men efter att man hade erkänt den kärva situationen började journalisterna gå till

gräsrotsnivån och hitta de som drabbades i krisen det vill säga företagen. I detta skede var spelmetaforer bland de vanligaste metaforerna. Flera artiklar runt årsskiftet 2008-2009 presenterade olika företagen och deras ekonomiska läge och framtidsutsikter. På sätt och vis skulle man kunna konstatera att man tog en andningspaus och började analysera läget. Efter att man hade erkänt faktum att det gick dåligt började man fundera vad situationen betydde för olika aktörer.

5.1.3 Sjukdom

Förutom de krigs- och spelmetaforer var sjukdom - eller medicinrelaterade metaforer de mest vanliga. Ett sätt att beskriva ekonomikrisen var att ge den en medicinsk förklaring. Medicinrelaterade metaforer användes i två olika stadier. Det första var själva tillståndet, det vill säga sjukdomen, då *industrin eller handeln hostade*. Det andra stadiet var att leta efter botmedel. Är man sjuk, som i detta fall Finland, så förstår man att det behövs medicin och att det är läkarna - politiker och ekonomer - som kan avgöra vad som är bäst. Sjukdom anses vara någonting som är icke-önskvärt, något som är ett hot mot människan och därför vill man bli av med sjukdomen, vilket i det här fallet var ekonomikrisen. Ekonomikrisen fick Finlands ekonomi och handel att *hosta* vilket betydde att handeln inte gick så bra som tidigare. Hostan medförde att handeln inte kunde fungera med full kraft vilket i sin del ledde till att handeln minskade. Att lägga ner fabriker var en *chock* och experter varnade om olika slags *botmedel* och *hästkurer* för medborgare

...näistä lamatraumoista johtuen...

...työttömyyden hoidossa avainsana...

... euron vahva kurssi rokotti vientiyrityksiä...

...vientiteollisuuden yskähtely näkyy...

...iso elvytysruiske julkistetaan suurella pamauksella...

Begreppet räddningsåtgärd – *elvytys* - är intressant. Ursprungligen är det fråga om en medicinsk åtgärd som sjukvårdpersonalen ger åt en patient i en livshotande

situation. I samband med 1970-talets energi- eller oljekris började man använda termen i ekonomipolitiska diskussioner i bemärkelse att rädda ekonomin och räddningsåtgärder betydde oftast statliga åtgärder. Därmed har ordet också fått en annan allmänt vedertagen betydelse. Detta är ett typiskt exempel av en död metafor. Som jag nämnde tidigare kan den metaforiska betydelsen bli vanligare än den ursprungliga betydelsen om en metafor används tillräckligt många gånger. Det är ändå inte fråga om lexikalisering av en metafor i detta fall eftersom det enligt Stålhammar (1997) innebär att metaforan får en egen och självständig betydelse och tas med i lexikon som enda betydelse. Det första exemplet hänvisar till traumatiska upplevelser i den ekonomiska depressionen i Finland på nittiotalet. Flera forskningar bekräftar att den har varit den svåraste ekonomiska krisen i Finlands historia (VNK, 2011; Kiander, 1998; Kantola, 2002). Den inverkar på många människors liv då över halv miljon finländare var utan arbete. Nittiotalets depression har lämnat sina spår på nationen och rädslan var stor att dessa traumatiska upplevelser återupplevs.

Användning av sjukdoms- och medicinmetaforer i mitt material kristalliserades med följande.

Tämä on niin sanottu kuoleman spiraali: Mitä alemmas kurssit menevät, sitä useampi joutuu realisoimaan salkkuaan. Suurinta huolta aiheuttaa ajatus, että pari viikkoa sitten finanssikriisiin sovitut lääkkeet eivät enää tehoakaan. Jos vakavaa sairautta aletaan hoitaa tehohoidolla liian myöhään, niin sairas ei enää parane, Ritakallio sanoo.

(Bilaga 1, artikel 13)

Den största delen av metaforerna i mitt material användes mer av journalister än av andra källor i artiklar. Ovanstående är ett undantag då källan, i detta fall investeringschefen för försäkringsbolaget Ilmarinen, beskriver finanskrisen som en patient som behöver vård. Annars är detta exempel en mycket typisk representant av den här kategorin. Etablerade metaforer är ett lätt och snabb sätt för journalister att närma sig nya situationer och fenomen. Simola och Reunanen (2010, 99) konstaterar i sin forskning att metaforer tillför liv och dramatik till ekonominyheter – ett faktum som också syns i ovanstående exempel. I sin forskning (2010, 100) drar de slutsatsen att metaforer som hänvisar till sjukdom eller död är vanliga i HS ekonominyheter,

vilket instämmer också med min forskning. Själva ordet döden förekommer dock endast i den här artikeln.

Medicinmetaforer användes i ekonomikrisen inte bara för att beskriva läget utan också i samband med förväntningar av åtgärder av beslutsfattarna. Ekonomi och beslutsfattarna i ekonomipolitiska frågor har ett visst förhållande med varandra. I den jämför man beslutsfattaren med läkaren och ekonomin med patienten (Kaakkuri-Knuutila; 2004, 298). Ekonomiska frågor ligger högt på politiska agendan, de är komplicerade och sammanvävda och stora linjer ställs på mycket hög politisk nivå. Så fort det hade blivit klart att finanskrisen också skulle drabba Finland började man efterlysa åtgärder för att på bästa möjliga sätt klara sig ur krisen. Olika ekonomiexperter började kräva att politiska beslutsfattarna borde agera snabbt och diskussionen om att någonting borde göras var som livligast runt årsskiftet. Stödpaket åt banker, skräddarsydda lån åt företag och exportstöd är några exempel på statliga åtgärder. Dessa åtgärder fick också kritik, bland annat en av de ledande bankexperterna i Finland Heikki Koskenkylä ifrågasätter bankstöd i den mån det har föreslagits och anser att det skulle vara förnuftigare att stöda hushåll och företag det vill säga bankernas kunder (Bilaga1, artikel 74).

5.1.4 Natur

Vårt sätt att uppfatta omvärlden reflekteras i språket och de termer som vi använder. För att beskriva den kärva situationen hösten 2008 och i början av år 2009 har man använt olika naturmetaforer i form av väderlekstermer som till exempel *storm*, *is* och *orkan*. Att framtiden beskrivs som *disig* är ett tecken på att det är omöjligt att förutspå framtiden eller veta vad som kommer att ske. När *svarta moln* har lagt sig över Finland och dess framtid kännetecknar det i vår kultur hot och rädsla. Den enskilda individens maktlöshet inför det som sker i världen omkring oss kommer också tydligt fram. Vi accepterar att det som sker inom ekonomin kan liknas med naturkrafter, omöjliga för människor att påverka (Holmqvist, 1993, 50). Begreppet *ekonomiturbulens* signalerar att det som skedde i den finländska ekonomin var överraskande och att allting hände med hög fart. Metaforen här utgår från vindens hastighet, riktning och styrka och används för att beskriva en process. Förutom väderlekstermer använder journalister i sina texter metaforer som beskriver

obekväma ställen varifrån det är svårt att ta sig bort såsom *en mörk ravin*. Ekonomiska läget och visioner om framtiden målas upp med hjälp av termer som *nedförsbacken* och *vintern*. Användning av naturmetaforer var ganska dramatiskt i och med att man använde en stor skala av kraftiga uttryck.

...jonne finanssimyrskyn seuraukset iskevät...

...Sarasvuo on seurannut viime kuukausien talousturbulenssia...

...tukkumarkkinat ovat kriisin myötä umpijäässä...

...Keskokin näkee vain sumua...

...tuotot ovat palaneet subprime - kriisin roviossa...

...jos kurssit eivät olisi marras-joulukuussa nousseet syvimmästä rotkostaan...

Naturen har i alla kulturer varit viktig för människor och därför är metaforiska symboler relaterade till naturen väl representerade i mitt forskningsmaterial. För att metaforer skall fungera med önskad effekt måste den som använder metaforer ha samma språkliga och kulturella kunskap som läsaren. Största delen av Finland är landsbygd och urbanisering som ett fenomen är relativt nytt. Många har flyttat från landet till städer men ändå bevarat kontakten till naturen. Finländarna har nära förhållande till naturen och naturmetaforer i artiklarna var relaterade just till det som är typiskt för finsk natur som till exempel *kärr* och *is*. Väderleksmetaforer var också välrepresenterade i mitt material.

Talvikelit tulivat finanssikriisin myötä myös kuluttajakauppaan. Keskon pääjohtajan Matti Halmesmäen mukaan meno on kuin autolla ajo sumussa, eikä siinä edes neliveto auta.

(Bilaga 1, artikel 7)

Ovanstående exempel jämför omständigheterna i handeln med vinterförhållanden. Osäkerhet inför framtiden kommer fram i Keskos generaldirektörs beskrivning av läget som *att köra bil i en dimma*. Då är det svårt att se, det är omöjligt att veta vad som väntar bakom nästa kurva. Det enda man kan göra är att sakta ner farten. När det gäller ett företag är det självklart att man inte kan göra stora vinster om man måste

dra ner på farten i sin verksamhet. Maktlöshet inför situationen blir avslöjad då han konstaterar att inte ens fyrhjulsdrift hjälper i situationen. Naturmetaforer förekom oftast i kontext med konkreta situationer. Det började gå sämre för de finländska företagen, uppsägningar och permitteringar hotade personalen. Man var rädd för att arbetslösheten skulle öka, rädslan och osäkerheten ökade i samma takt som företag meddelade om sina sparåtgärder. En av de största hotbilderna var att arbetslösheten skulle bli lika stor som på nittioalet.

5.1.5 Kropp

Metaforanvändning kan hjälpa till att förstå eller underlätta förståelsen av nya och obekanta fenomen. Enligt den kognitiva metaforteorin som Lakoff och Johnson (1980) har lagt fram används kroppsligheten i stor del av strukturella metaforer där människokroppen fungerar som källdomän. Anledningen till att använda den fysiska människokroppen är att man tror att kroppen är någonting som man känner väl till. Den fysiska kroppen står i metaforens tjänst som förklaringsredskap. Man utgår från sig själv och strukturerar omgivningen enligt sina kroppsliga erfarenheter. Själva kroppen blir ett redskap för att förmedla gränser, normer och kultur. I materialet som granskades förekom människokroppen i form av kroppens funktioner eller olika enskilda kroppsdelar. Kroppsmetaforer förekom i undersökta artiklar först efter årsskiftet. Det förklarar att tonen i dessa inte är så dramatisk, tempot är något lugnare och mer väntande. *Att man står på tå* eller *biter på naglarna* beskriver spänningen som man känner inför framtiden. Uttrycket *upplevde recessionens knytnäve i ögat* skiljer sig från metaforer som användes i början av undersökningsperioden eftersom här fattas ett starkt krigiskt verb. Själva innebörden av metaforen är ändå samma, det vill säga man blir slagen i ögat med en knuten näve. En av de få metaforer i mitt undersökningsmaterial som kan anses vara på något sätt positiva var att *man klarade sig nästan torrskodd*

...alalla ollaan jo varpaillaan...

... odottavat uusia arvioita kynsiään purren...

... viestintäala koki taantumän nyrkin silmässään..

... selvisi loppuvuoden talouskurimuksesta lähes kuivin jaloin...

Kroppsmetaforer användes oftast i samband med företag eller personer för att beskriva hur dessa reagerade på det ekonomiska läget. Metaforen nedan beskrev framtid av ett företag.

Almalla, kuten muillakin mediayhtiöillä, on tänä keväänä edessään musta rinne, kun mainonta kutistuu taantumän takia. Kysymys kuuluukin, onko Almalla allaan hallitsemätön pulkka, kunnollinen kelkka vai laskeeko se vapaasti persuksillaan.

(Bilaga 1, artikel 119)

Att åka nerför en pulkabacke utan att veta hurdan pulka man har, eller om man överhuvudtaget har någon pulka under sig reflekterar den stämning som rådde i näringslivet i början av år 2009. Ingen visste åt vilket håll ekonomin skulle ta vägen och företagen kunde endast glida med. De mest dramatiska metaforer började minska vid årsskiftet och i och med att man hade börjat erkänna finanskrisens inverkan på realekonomin vändes blickarna mot företagen. Rapporter och analyser om enskilda företag och deras resultat och framtidsprognoser ökade. Tonen var pessimistisk och det fanns knappt några positiva nyheter alls i dessa artiklar. Ovanstående metafor beskriver situationen som okontrollerbar, som ingen kunde påverka eller styra. Artikeln är en analys som är skriven på fastlagsdagen i februari vilket förklarar de metaforer som journalisten använder i artikeln.

5.1.6 Djur

Djurmetaforer är generellt mycket vanliga i litteraturen. Djurmetaforer används i oerhört hög utsträckning för att gestalta, exemplifiera och karikera mänskliga psykiska egenskaper. Man kan säga att *man är modig som ett lejon* eller *from som ett lamm*. Djurmetaforer var inte speciellt vanliga i de artiklar som jag studerade, men några stycken hittade jag. I alla utom en var det fråga om husdjur. Enligt Allwood

(1983) gäller allmänt att medan husdjuren så gott som undantagslöst förknippas med åtminstone någon negativ egenskap, förknippas majoriteten av de vilda djuren med positiva egenskaper. *En flock med bortsprungna får* användes för att beskriva studerande som hade avbrutit studierna och *egen kossa i diket* för att lägga märke till att om studerandena kommer tillbaka till skolan gagnar det också skolan. *Myggans surr* förknippar tankarna till en liten obetydlig sak

... *karanneiden lampaiden lauma...*

... *korkeakoululla on oma lehmä ojassa...*

...*persnetto on koko Ässä-kasassa hyttysen ininä...*

Vad ett djur skapar för konnotationer hos oss har stor betydelse för på vilket sätt vi tolkar och förmedlar dess egenskaper och utseende (Stålhammar, 1997, 22).

Konnotation kan därmed sägas vara gemensam inom en kultur, medan association snarare är personligt. Varje genre har sina egna metaforer och mitt material bekräftar att djurmetaforer är relativt sällsynta i ekonomijournalistik. Alla djurmetaforer i forskningsmaterialet användes av journalister, vilket också tyder på att de inte är så vanliga i ekonomispråk.

Halmesmäki sanoi, että talon tavan mukaan kulut ja alaskirjaukset on pantu reilusti tilinpäätökseen, jotta taantuman syvetessä ei jää ylimääräisiä reppuja raahattavaksi. Se istuu myös tuoreen vuorineuvoksen kutyymiin, jossa lapualaiseen tyyliin kissan häntä katkaistaan tarvittaessa kerralla eikä pätkissä.

(Bilaga 1, artikel 110)

Innan den ekonomiska recessionen anlände till Finland hösten 2008 hade landet haft ekonomisk tillväxt under flera år. Vid årsskiftet 2008-2009 började finanskrisen påverka realekonomin och det märktes i detaljhandeln då konsumenter blev försiktigare med sina inköp. Konsumtion har en viktig roll i marknadsekonomi, om ett lands ekonomi inte går bra kan detta minska efterfrågan på varor vilket i sin tur kan leda till färre arbetstillfällen. Mindre konsumtion kan därmed bidra till ekonomisk recession. Det var just så det gick till på nittioalet, rekordhög

arbetslöshet orsakade tvärstopp i konsumtionen. Ovanstående metafor kännetecknar det kärva läget som företagen hade framför sig. Man var redo att reagera snabbt och ta till drastiska åtgärder för att bevara lönsamheten. Metaforen *enligt Lappo stilen klipper man kattens svans på en gång och inte bit för bit* beskriver en generaldirektörs sätt att handskas med det svåra ekonomiska läget. Såsom Stålhammar (1997) påstår har kultur en viktig roll i förståelsen av metaforer - också den här metaforen kräver gemensam kulturell förståelse av bägge parter. Personen i fråga har sina rötter i Lappo som ligger i Södra Österbotten. Här hänvisar journalisten till den raka stilen som är typisk för Österbotten.

5.1.7 Musik

Musikmetaforer är sällsynta som metaforgrupp. I allmänhet förekommer konstnärliga metaforer sällan i ekonomijournalistik. Som tidigare konstaterats hör ekonomi tillsammans med politik till så kallade hårda områden som har sina specifika metaforer. I artiklar hittade jag några stycken musikmetaforer och på grund av dessa metaforers ovanlighet har jag tagit med dem. Man kan kompa med en gitarr eller man *kompar* då man håller med alla andra. I detta fall intervjuades ekonomiexperter och alla hade lika pessimistiska prognoser om framtiden, man *komgade* varandra. Den sista metaforan är ur Finlands nationalhymn Vårt land, vårt land. Metaforen *ej lyfts en höjd mot himlens rand, ej sänks en dal i läkemedelbusiness* beskriver att bland alla dystra berättelser av företagens situation i ekonomikrisen var läkemedelföretaget Orion det enda undantaget. Med den här metaforan betonar man företagets oförändrade tillstånd och företagets ekonomiska tabeller och grafer som varken går upp eller ner – vare sig det är fråga om låg eller hög konjunktur.

...Kiander säesti...

...Ei laaksoa, ei kukkulaa lääkebisneksissä...

I medierna i allmänhet framträder en lång rad olika experter. Viscovi (2006, 122) konstaterar att expertis hämtas från i samhället väletablerade organisationer. Ekonomiexperter och finansmän var bland de självklara deltagarna i den här ekonomikrisdiskussionen. Representanter ur forskningsinstitutioner i näringslivet gav prognoser om det ekonomiska läget med jämna mellanrum.

Useimmilla menee hyvin. Nyt on hyvien ostojen ja sijoitusten aika, maailma on täynnä mahdollisuuksia, Korkman hehkutti. Useimpia koteja ei uhkaa työpaikan menetys, useampien ei tarvitsisi vähentää kulutusta, Kiander säästi.

(Bilaga 1, artikel 69)

Ovanstående metafor är från den 8.1.2009 och avbildar konsensus som rådde om ekonomiska situationen i Finland. Olika forskningsinstitutioner lämnade sina prognoser och de var alla lika pessimistiska. I det dystra läget var ekonomiexperter eniga om att det var viktigt att hålla ekonomin och den privata konsumtionen igång – där fanns en hotbild av att nittitalets ekonomiska depression skulle upprepas. Både Kiander och Korkman representerar näringslivets forskningsinstitutioner och de steg fram i offentligheten för att uppmuntra medborgare att köpa, konsumera och investera sina pengar. Tonen i dessa kommentarer var lugnande, man poängterade att majoriteten av befolkningen inte hade berörts av recessionen och skulle inte behöva minska sin konsumtion. I januari förekom det olika kampanjer i Finland för att förebygga ekonomisk depression. Företagarna i Birkaland satte igång en kampanj ”Vi säger inte upp någon” (Emme irtisano ketään) och kampanjen ”Älä ruoki lamaa” -startades med stöd av näringslivet och dess forskningsinstitutioner. Den sistnämnda kampanjen uppmuntrade konsumenter till konsumtion för att avvärja ekonomisk depression. Kampanjen fick stor uppmärksamhet i media och i samhället, den fick också skarp kritik. Medborgarorganisationer kritiserade kampanjen för att den lägger ansvaret på konsumenten.

5.1.8 Religion

Religionsmetaforer är mindre vanliga i ekonomijournalistiken. I min studie förekom det några sådana

...yllättäen tuomiopäivän uutistunnelman keskelle...

...pankkiirit repivät lehtikuvissa hiuksia päästään...

Dessa metaforer användes för att beskriva den pessimistiska stämningen eller bankernas sårbarhet i krisen. Den första metaforan om *domedagen (tuomiopäivä)*

används här för att beskriva nyheternas stämning i början av krisen. Domedagen är ett begrepp som används i olika religioner i samband med världens ände. Enligt kristendomen åtskiljs de onda från de goda då. I den här metaforen är Finland bland de goda som attackerades av de onda med en finanskris. Den andra metaforen beskriver hur *bankmän slet sitt hår* och den användes i samband med det deprimerande läget på marknaden. Den här metaforen användes i mitten av oktober då rapporteringen om ekonomikrisen hade börjat öka i Finland och fokus då låg i finans – och bankvärlden.

Viime päivien uutislähetystä seurattessa on tullut epäuskoinen olo. Markkinoilla on täysi paniikki, kun maailman finanssijärjestelmä natisee liitoksissaan. Pankkeja kaatuu kuin helluntalaisia herätyskokouksessa.

(Bilaga 1, artikel 2)

Metaforen *Banker föll som pingstvännen på ett väckelsemöte (Pankkeja kaatuu kuin helluntalaisia herätyskokouksessa)* är intressant eftersom den är ett typiskt exempel på det som är väsentligt i hela metafortänkandet. Nämligen konsten att kunna tolka metaforer. Att förstå en metafor, det vill säga hur ett ord eller uttryck används i en annan betydelse än dess vanliga, kräver en ganska avancerad språklig kompetens i vidaste bemärkelse. Utöver språkliga kunskaper behöver man även omvärldskunskap (Stålhammar, 1997, 35 - 36). För att förstå metaforen i detta sammanhang är det ju väsentligt att känna till pingströrelsen och dess särdrag. Metaforen är plockad ur en artikel som är daterad 8.10.2008 det vill säga strax efter att finländsk media hade börjat uppmärksamma det som hände i den globala bankvärlden. Efter att den amerikanska banken Lehman Brothers gick omkull den 15 september hade flera banker i Europa hamnat i svårigheter. Krisen drabbade väldigt hårt till exempel Storbritannien där pundet föll till en av de lägsta nivåerna på många år och Island där regeringen var tvungen att avgå 26.1.2009. Alla nyheter från den internationella bankvärlden var lika negativa och hela finansvärlden höll på förlora sin trovärdighet. Krisen spred sig snabbt, negativa nyheter från finansvärlden strömmade in och ekonomijournalister beskrev situationen som kaotisk och panikartad.

5.1.9 Färg

Även om färger har metaforiska funktioner (Stålhammar, 1997, 166 - 167) har jag inte stött på färgmetaforer i de andra forskningarna som jag har gått igenom. I mitt material förekom färger ändå i den mån att jag ville ha en egen kategori för dem. Olika färger har olika värdeladdningar och konnotationer. Ljusa färger som vit, gul och orange har en positiv klang, med dem beskriver man öppenhet, optimism och solsken, allt som är bra med livet. De mörka färgerna har motsatt verkan. De förknippas med det negativa, livet är då grått och dystert och framtiden är svart och skrämmande eller deprimerande. I min undersökning kom inga ljusa färger fram utan det var endast den röda färgen och olika färgnyanser från grå-svarta - axeln som användes i artiklarna. Det var också vanligt att ha ett ord framför själva färgordet för att förstärka det, till exempel beskrevs framtiden som *becksvart*. Den röda färgen är en typisk varningssymbol i trafiken eller i naturen. I texter som jag studerade symboliserar den röda färgen något som varnar och behöver uppmärksamhet. En av följderna av en ekonomiskris är ju att arbetslösheten ökar och då är arbetslöshetssiffrorna *röda*

...nyt luku on pahasti punaisella...

...vaihtui perjantaina jälleen sysimustaksi pessimismiksi...

...taluspessimismi on laskeutunut kuin musta huopa...

Pessimism var ordet som förekom i flera artiklar, speciellt under november och december.

Suomi on pieni ja avoin talous, jossa viennin suhteellinen merkitys on suuri. Suomen viennin näkymät ovat jo nyt sysimustat ennen kuin ensi vuoden maailmankaupan supistuminen on alkanut vaikuttaa.

(Bilaga 1, artikel 53)

Export har proportionellt viktig roll i Finlands ekonomi och tyngdpunkten ligger på handel med konjunkturkänsliga varor. Finanskrisens följder på realekonomin började synas under de sista månaderna av 2008 då flera företag var tvungna att minska sin produktion av varor. Ekonomisk lågkonjunktur hade redan nått Tyskland, Sverige, USA och Storbritannien - som är Finlands viktigaste affärskompanjoner - och

därmed hade efterfrågan av finska produkter minskat. Världshandelns radikala fall började på våren 2008 och botten var nådd i mitten av 2009. I den här ekonomikrisen minskade Finlands export betydligt mer än i industriländerna i genomsnitt (VNK, 2011, 50). Här kan man se en likhet med nittiotalets ekonomiska depression då Finlands export minskade kraftigt som följd av Sovjetunionens fall. Tönen i artiklar i slutet av året var mycket pessimistisk och framtiden beskrevs som becksvalt.

5.2 Ontologiska metaforer

Ontologiska metaforer baserar sig på människokroppen och dess funktion. Lakoff och Johnson anser att vi människor gärna vill kategorisera element i vår omvärld. Våra kroppar och hur vi upplever dem är grunden för de flest ontologiska metaforer (Lakoff & Johnson, 1980, 56 - 59). I mitt forskningsmaterial var personifieringar de vanligaste ontologiska metaforer.

5.2.1 Personifiering

Lakoff och Johnson betraktar även personifieringar som metaforer. Personifieringar är de mest uppenbara ontologiska metaforer där icke-fysiska objekt inte enbart förvandlas till ett fysiskt, utan även betraktas som en person med karaktäristiska drag som är typiska för människor (Lakoff & Johnson, 1980, 33). Marknad och börs är mycket väsentliga begrepp i ekonomijournalistiken. Personifiering av marknaden var en av de flitigast använda ontologiska metaforer i den här undersökningen. Förutom marknaden fick också börsen mänskliga drag i artiklarna. De båda *reagerade* och *tänkte*, de *vaknade* och *somnade*. Till exempel i uttrycket "*Marknaden är i panik*" betraktas marknaden som människa. Med detta har vi lättare att förstå världen omkring oss då vi använder mänskliga termer. Därmed har vi igen kommit till metaforens kärna; med metaforer vill man göra svåra och abstrakta saker till lättbegripliga och konkreta. I samband med de olika storföretagen som till exempel Rautaruukki och Nokia förekom det personifiering eller rent fysiskt agerande i och med att de *bromsade* eller de föreställdes som *vanliga dödliga*

...Cronberg luottaa yrityksiin että ne ajattelevat...

...pörssien heräävän yleensä eloon...

...Rautaruukin äkkijarrutus osoittaa...

...myös Nokiasta on tullut tavallisia kuolevaisia...

Viscovi (2006, 179) konstaterar att rapportering om ekonomin har gradvis förändrats. På åttiotalet fick börsen konturer och på nittiotalet trädde marknaden och finansmarknaden in på scenen. I och med detta upplever man ekonomin som opersonlig, den saknar synliga aktörer.

Kun yhden sijoituskohteen arvo laskee, toisen ehkä kohoaa. Tällaisina aikoina hajauttamisen edut jäävät kuitenkin vähäisiksi. Kun markkinat ovat paniikissa, sillä ei ole juuri väliä, missä yrityksen pääkonttori on, millä alalla se toimii tai onko yritys iso tai pieni.

(Bilaga 1, artikel 61)

Ekonomisk välfärd har ökat i Finland och det har blivit allt vanligare att placera sina pengar i aktier. Den tendensen började efter millenniumskiftet vilket i sin tur förklarar ökat intresse för ekonominyheter. Börskurser publicerades i dagstidningar och i samband med nyhetssändningar i television samt på nätet. När finanskrisen skakade världsekonomin och företagen hamnade i svårigheter började också börskurserna sjunka överallt i världen. Även om ett stort antal finländare drabbades av kursförlust i den här ekonomiska lågkonjunkturen skrev ekonomijournalister förvånansvärt lite om saken. De artiklar som handlade om kursfall var skrivna ur världsekonomin eller företagets synvinkel - vilket bekräftar att en medborgare hade en marginell roll i ekonomikrisdiskussionen.

5.3 Orientationella metaforer

I ekonomiretoriken är det ofta fråga om balansering och strävan efter stabilitet och orientationella metaforer är vanliga i den (Hellsten, 1997, 64). De flesta orientationella metaforer är sådana metaforer som har något med fysisk orientering att göra såsom *upp - ner, fram - bak och in - ut*. Vi ligger ner när vi sover, vi sjunker ihop om vi är deprimerade. Orientationella metaforer beskriver alla möjliga riktningar som man kan använda då man rör på sig i en tredimensionell värld (Lakoff och Johnson, 1980, 61). På dem baserar sig på tanken att mer är uppe och mindre är nere.

5.3.1 Upp – ner

Orientationella metaforer kan variera mellan olika kulturer, men i de flesta språk betecknar uppåt oftast något positivt, medan nedåt förknippas med något negativt. Enligt Lakoff och Johnson (1980) bygger de på kulturella och kroppsliga erfarenheter. Ekonomin är, som vi vet, inte något som står stabilt stilla, den har sina upp- och nedgångar. Av orientationella metaforer var dessa *upp-* och *ner-* relaterade metaforer de som förekom mest i texter som jag studerade. *Neråt gick förväntningarna om framtiden samt börskurserna då arbetslöshetssiffrorna gick uppåt*. Ofta knippades dessa med starkt värdeladdade ord som i *kurserna kraschade ner* eller *dök ner* samt *arbetslöshetssiffrorna skjuts upp som raketer* - märkvärdigt är beskrivning av hastighet i dessa uttryck.

...odotukset tulevasta ovat todella kääntyneet laskuun...

...pörssikurssit ovat laskeneet...

...työttömyysluvut nousevat...

...alas tullaan ja vauhdilla...

...liikevoitto rytisi alas...

Ekonomisk lågkonjunktur betyder svåra tider för många branscher. Det var ingen överraskning att industri och byggnadsarbeten var bland dem första som drabbades i krisen.

Se ei ole yllätys että teollisuus ja rakentaminen tulevat alas, kun on maailman laajuinen reaalitalouden taantuma. Nyt on nähtävissä, että se tulee myös palveluiloille.

(Bilaga 1, artikel 14)

I det svåra ekonomiska läget var företagen försiktiga med sina investeringar och byggandet minskade först på offentliga sektorn och därefter också på privata marknaden. Så småningom smög svåra tider också in på service- och it-branschen samt till logistik och trafik. Ekonomi fungerar som en kedjereaktion; när företagen hamnar i ekonomiska svårigheter minskar arbetstillfällena vilket orsakar sämre ekonomi för medborgare vilka i sin tur minskar konsumtion av olika servicetjänster såsom frisörer och bagerier etc. Finanskrisen påverkade främst i den globala penningmarknaden men det blev svårare också i Finland att få låna pengar då bankerna skärpte sina lånevillkor.

5.3.2 Fram – bak

Orientationella metaforer baserar ofta i våra fysiska och kulturella erfarenheter (Lakoff och Johnson, 1980, 14). Framtiden uppfattas oftast som någonting som är framför oss och det förflutna har vi bakom oss. I och med att ekonomin sjönk i Finland hade vi svårare tider framför oss. Mitt forskningsmaterial är samlad från den tidsperioden då ekonomikrisen kom till Finland och eftersom det var fråga om en vändpunkt, en förändring i tiderna och ekonomin, så var det naturligt att man i ekonomijournalistiken drog gränsen mellan dessa två tidsperioder. Nationen hade *goda välfärdens tider bakom sig och framför väntade osäkerheten och kärva*, ekonomiskt sett svårare tider. Dessa orientationella metaforer är så vanliga i vårt vardagsspråk att de är svåra att identifiera som metaforer

...elektroniikkateollisuudella saattaa olla ankeat ajat edessä...

...edessä on syvä ja pitkäkin taantuma...

...hitain kasvuvaihe on Etlan mukaan vielä edessä...

Ekonomi i Finland hade gått uppåt under flera år innan finanskrisen drabbade landet på hösten 2008. Under hela självständighetstiden har industriproduktionen varit en livsviktig tillväxtmotor för Finlands ekonomi. En stor del av varorna som producerats i Finland har exporterats och därför har den internationella ekonomin och dess utveckling inverkat i stor utsträckning på Finlands industriproduktion.

Rahoitusmarkkinoiden kriisin kärjistyminen ja teollisuusmaiden syöksyminen syvään taantumaan pistivät suomalaisyritykset hetkessä ahtaalle. Sen takia uutisia lomautuksista ja irtisanomisista tulee nyt tasaisena virstana. Mikä pahinta, nyt kerrotut vähennykset ja lomautukset merkitsevät vasta alkua. Työmarkkinoilla on edessä pitkä ja sysimusta talvi.

(Bilaga 1, artikel 20)

Finanskrisens följder för realekonomin började synas före årsskiftet. Flera artiklar behandlade olika instanser som drabbades i ekonomikrisen. Krisen drabbade företag – stora och små - samt den offentliga och den privata sektorn. Nyheter om permitteringar och uppsägningar började vara vardagsmat och man var rädd att trenden skulle fortsätta som likadan eller ännu värre. I flera fall var det i början fråga om permitteringar och relativt snabbt började spekulationer bland ekonomiexperter och företagsrepresentanter om hur situationen skulle utveckla sig. Antalet arbetslösa i Finland ökade i november 2008 första gången efter nittiotalets depression. Flera sakkunniga, ekonomiexperter och forskningsinstitutionernas representanter förutspådde att efter årsskiftet kommer antalet arbetslösa att öka ännu mer. I flera artiklar hänvisas till nittiotalets svåra situation på arbetsmarknaden och rädslan av att det upprepas kommer tydligt fram i diskussionen.

5.4 Metaforernas livscykel

Användandet av metaforer i ekonomijournalistik i samband med ekonomikrisens ankomst till Finland var rikligt. Metaforer förekom i varenda en av de 142 artiklar som jag undersökte. Finanskrisen som började i USA och spred sig därifrån till hela

världen började uppmärksammas här i Finland under hösten 2008. Till dess hade ekonomin i Finland gått uppåt under flera år och diskussionen i samhället och i ekonomijournalistiken dominerades av ämnen som hade anknytning till ekonomisk tillväxt som till exempel en framtida arbetskraftsbrist. I mitten av september 2008 blev ekonomikrisen akut också i Finland och artiklarna i ämnet ökade kraftigt (Simola & Reunanen, 2010, 43). Ekonomin har sina särdrag som kan vara komplicerade och i den nya ekonomiska situationen var journalisterna tvungna att på bästa möjliga sätt försöka förklara det som pågick i världsekonomin. Enligt Lakoff och Johnson (1980) är metaforer ett utomordentligt verktyg i att göra svåra och abstrakta saker mer konkreta och lättare att förstå – därför var det naturligt att metaforer användes flitigast just i början av ekonomikrisen då situationen var ny, det vill säga i början av hösten 2008.

Mest använde man metaforer i oktober då det i varje artikel fanns flera metaforer. Speciellt rikt var metaforanvändandet mellan 8 -23.10.2008 då varje artikel hade 10-20 metaforer. Det största antalet metaforer var den 9.10 i artikeln som behandlade börsens nedgång och verkstadsindustrins störtstykning (Bilaga1, artikel 3). I artikeln fanns sammanlagd 31 meningar varav 24 meningar innehöll en eller flera metaforer. Sammanlagd hade artikeln 28 metaforer.

Metaforer i artiklar minskade med tiden. I november innehöll artiklarna generellt 5-10 metaforer och i december minskade antalet ännu till 3-8 stycken per artikel. Ett undantag var årets två sista artiklar den 29.12.2008 och 30.12.2008 (Bilaga 1, artiklar 61 och 62) som hade 19 respektive 10 metaforer. I början av året 2009 hade metaforanvändandet dämpats och artiklarna i januari och februari hade i genomsnitt cirka fem metaforer per artikel. I slutet av undersökningsperioden, det vill säga i slutet av februari hade några artiklar endast en metafor (Bilaga 1, artikel 125).

Olika typer av metaforer användes i olika skeden av ekonomikrisen. I början av undersökningsperioden dominerade krigsmetaforer som användes flitigt i samband med finanskrisen och dess spridande till omvärlden och till Finland. Speciellt vanligt var användning av metaforiska verb; *Finland attackerades och ekonomin kraschade* samt *finanskrisen träffade Finland*. Med dessa ville man betona den aggressivitet och hastighet med vilket finanskrisen slog i Finland. Med en klassisk attackerare – försvarare positionering ville man framhäva Finlands roll som ett oskyldigt offer som

hade blivit attackerad av främmande okontrollerbara makter. Speciellt betonade politiker att ankomsten av ekonomikrisen till Finland inte kunde påverkats av politik eller ekonomi i Finland (Simola & Reunanen, 2010, 109). Efter den mest akuta perioden tog journalister naturmetaforer till hjälp för att beskriva det dystra läget. *En dyster pessimism i ekonomin har landat som ett svart täcke över finländska företag och hushåll* var en konkret beskrivning av situationen. Oron över framtiden kom fram i dessa metaforer i samma takt som nyheter om uppsägningar och permitteringar ökade. Därefter började spekulationer och diskussioner om vad som skulle hända i framtiden och i detta skede började sjukdomsrelaterade metaforer dyka upp. I slutet av oktober började sådana ord som *räddare, medicin, räddningsåtgärder och hästkur* förekomma i texter. I samma takt som antalet metaforer minskade i artiklar under ekonomikrisens lopp blev de också mindre kraftiga och mindre dramatiska. I slutändan förekom dock alla typer av metaforer men medicinrelaterade metaforer dominerade diskussionen.

Metaforer förekom mest i journalisternas analyser men de var mycket vanliga också i rubriker. Samma slutsats har Iina Hellsten dragit i sin forskning då hon konstaterar att man i nyheter använder metaforer oftast i rubriker och i början av artikeln (Hellsten, 1996, 181). Aktualitetsfrågor bakades in i dessa metaforer då årstider och dåvarande väderleksförhållanden reflekterades i rubriker. På fastlagstisdagen löd en rubrik *Alma glider ner med en rattkälke (Alma laskee rattikelkalla)* och i en analys om Nokias resultat och framtidssyner, en artikel skriven en disig grå dag i oktober var rubriken *Kägelviken: Sikt tre månader (Keilalahti: Näkyvyys kolme kuukautta)*. Även underhållning kom fram i metaforer i rubriker. Exempelvis i en artikel om Finnairs sparåtgärder i ekonomikrisen *Hej, vi sparar – igen (Hei, me säästetään – jälleen kerran)*. Som tidigare nämnts kräver tolkandet av metaforer en vid kunskap av omvärlden (Stålhammar, 1997) och i detta fall bör man känna till en amerikansk komedifilm om flyg och flygplan som på finska hette Hei, me lennetään! och på svenska Titta, vi flyger! Dessutom kräver rubriken kännedom om Finnairs ekonomiska läge och otaliga sparåtgärder under en längre period.

Typiskt för metaforanvändandet var att en artikel omfattade oftast huvudsakligen en typs metaforer. Det här är ett tecken på att i många artiklar behandlades ekonomikrisen oftast ur en synvinkel, med ett område som problematiserades utan att sätta ärendet i en större kontext. Också Anna Simola (2010, 70) närmar sig den här

problematiken då hon ställer frågan om hur väl journalistik lyckades presentera den alltmer invecklade globalekonomins verksamhet, kontakter och kopplingar.

5.5 Ekonomikrisdiskussion

I denna avhandling har jag studerat metaforer i den senaste ekonomikrisdiskussionen. Avsikten har varit att analysera dem och se hur de framställer den ekonomiska recessionen i Finland. För att få mervärde och djup till min forskning kommer jag att i detta kapitel fokusera på själva ekonomikrisdiskussionen och dess rapportering. Jag skall redogöra de källor som journalister vände sig till i ekonomikrisdiskussionen – vilka som i artiklarna får komma till tals, de som enligt HS är legitima att delta i ekonomikrisdebatten. Jag skall också lägga fram vilka organisationer, företag eller institutioner dessa källor representerar. Därefter diskuterar jag deltagarna och deras position i samhället och redogör hur det relaterar till makten i samhället. I det kapitlet relaterar jag till den maktforskning som jag presenterade i kapitel 2.4. Jag avrundar min forskning genom att återkomma till metaforerna då jag sammanför makthavarna och deras metaforanvändning i den här diskussionen.

Jag börjar med att studera rapporteringen och hur den varierade i olika skeden av undersökningsperioden.

Simola och Reunanen (2010, 16) har konstaterat att man ännu i början av år 2008 beräknade att den ekonomiska recessionen inte skulle beröra inhemsk ekonomi och att eftersom banker, företag och staten hade en stabil ekonomi skulle Finland klara sig utan en märkvärdig ökning av arbetslöshet eller nedgång av bostadspriser. Min forskning visar att i början av hösten var tonen i artiklar lugnande då beslutsfattarna kommenterade det ekonomiska läget och krisens eventuella anländande till Finland. Senare, då det blev mer sannolikt att krisen skulle påverka också Finlands ekonomi, blev kommentarerna mer varnande och antalet artiklar ökade. Tabellen (tabell 1) visar fördelning av antalet artiklar.

månad	sep	okt	okt	nov	nov	dec	dec	jan	jan	feb	feb
dag	15-30	1-15	16-31	1-15	16-30	1-15	16-31	1-15	16-31	1-15	16-28
antal	1	4	13	13	10	10	11	20	17	22	21

Tabell 1. Artikelantal i tvåveckorsperioder

Rapporteringen var relativt jämnt från mitten av oktober till årsskiftet med 10-13 artiklar per tvåveckorsperiod och ökade efter årsskiftet till cirka 20 artiklar per två veckor. Det bör observeras att jag i anskaffandet av mitt forskningsmaterial använde sökordet *taantuma* (ekonomisk recession) och att jag sållade bort alla artiklar som inte hade direkt med Finland att göra - vilket förklarar att antalet artiklar ökade drastiskt efter årsskiftet då speulationerna om huruvida Finland befann sig eller inte i en ekonomisk recession hade ökat. Flera beslutsfattare och ekonomiexperter hade då medgett att ekonomikrisen var ett faktum också i Finland och i och med detta började man använda begreppet ekonomisk recession. Dessutom uteblev en del artiklar kring det kärva ekonomiska läget – såsom arbetslöshet – om inte ordet ekonomisk recession nämndes i artikeln.

5.5.1 Deltagarna i ekonomikrisdiskussionen

Genomgång av mitt forskningsmaterial visar att näringslivet dominerade överlägset ekonomikrisdebatten. Representanter för storföretag, bankanalytiker och finansmän samt näringslivets organisationer och forskningsinstitutioner var de mest förekommande källor. Tabell nummer 2 visar fördelningen av de olika aktörerna.

Fram till hösten 2008 hade ekonomijournalistiken i Finland dominerats av rapportering om tillväxt, ekonomisk välfärd och framgångar i näringslivet. Under de föregående åren hade blivande brist på arbetskraft varit en aktuell fråga inom den ekonomipolitiska diskussionen. När finanskrisen slog till i Finland ändrades tyngdpunkten i ekonominyhetsrapporteringen. Ekonomijournalister har sina nätverk med sakkunniga som de brukar anlita då olika ekonomiska fenomen behöver

förklaras eller förutspås. Den här ekonomikrisen hade sina rötter i bankvärlden i USA och detta behövde konkretiseras för medborgarna. Därför var bankvärdens representanter tillsammans med näringslivets olika forskningsinstitutioner bland de första som kommenterade ekonomikrisen.

Källa	15.9 - 31.12	1.1 - 27.2	Tot.
Företag	36	55	91
Bank, Finansiering	15	15	30
Näringslivets organisationer	14	12	26
Näringslivets forskning	10	12	22
Minister	9	13	22
Riksdagsledamot	1	1	2
Utländsk (EU, OECD, ECB)	5	2	7
Universitet, Forskning	3	12	15
Tjänsteman	5	8	13
Organisation	1	-	1
Fackförening	3	1	4
Medborgare	6	5	11
Annat	1	1	2

Tabell 2. Diskussionsdeltagare

De två mest använda källorna i artiklarna var Näringslivets Forskningsinstitut ETLA (i 9 artiklar) och Löntagarnas Forskningsinstitut PT (i 9 artiklar). ETLA:s kärnverksamhet består av att bedriva ekonomisk forskningsverksamhet och att producera prognoser och därmed har ETLA en väsentlig roll i den ekonomipolitiska

debatten i Finland. Institutets verkställande direktör Sixten Korkmans namn var ett av de oftast förekommande i hela diskussionen (i 5 artiklar). Ett annat namn som förekom i samband med ETLA var prognoschef Pasi Sorjonen (i 3 artiklar). Den andra viktiga debattören PT är ett expertorgan vars syfte är att tillhandahålla forskningsresultat som underlag för samhällsdebatten och beslutsfattandet. PT:s tre viktigaste forskningsområden är arbetsmarknaden, offentliga sektorn samt makroekonomi och ekonomisk politik. Av PT:s många källor var det direktör Jaakko Kiander (i 4 artiklar) som hördes mest. Också Pellervo ekonomiska forskningsinstitut (PTT) deltog i debatten med verkställande direktör Pasi Holm (i 3 artiklar) i spetsen.

Finlands Bank, Pohjola, Nordea och Ilmarinen med sina ekonomiexperter och forskare var de ur bank- och finansvärlden som mest fick komma till tals. Kommentatorerna i artiklarna varierade beroende på vilket verksamhetsområde det var som betonades i artikeln. Ur bankvärlden var senioranalytiker Pekka Spolander från Pohjola-bank den som fick kommentera flest gånger (i 3 artiklar). Enligt Kiander och Vartia (1998, 213) hade Finlands Bank en central roll i nittiotalets ekonomikris medan i mitt material var dess roll inte större än de andra bankernas. Detta kan förklaras med att under nittiotalets ekonomiska depression hade Finlands Bank en annan position jämfört med dagens läge då Finland är med i EU och i den europeiska ekonomiska och monetära unionen (EMU).

I början av undersökningsperioden dominerades debatten av olika experter och sakkunniga som förklarade situationen och den nya ekonomiska vändningen. Företagsrepresentanterna deltog i diskussionen redan i början av undersökningsperioden men deras antal ökade drastiskt efter årsskiftet då finanskrisens inverkan på realekonomin, och därmed på arbetssituationen, hade blivit klar. Det ekonomiska läget återspeglades via företag och deras situation. Ekonomijournalister använde mest stora företag som källor men presenterade också några små företag och krisens inverkan på dem. Bevakningen omfattade många branscher. Representanter från bland annat byggnads-, teknologi- och skogsindustrin samt detaljhandeln och energibolagen fick sina röster hörda i diskussionen. De företag som nämndes i mer än en artikel var bland andra SOK, Kesko, Nokia, Nokia Siemens Network och Fortum. Också namnen på personer som representerade

företagen varierade stort. I diskussionen förekom bara några namn mer än en gång, bland dem Keskos generaldirektör Matti Halmesmäki och SOK:s generaldirektör Arto Hiltunen.

Näringslivets organisationer representerades i diskussionen av Finlands Näringsliv (EK) med chefsekonom Penna Urrila (i 3 artiklar) i spetsen samt Företagarna i Finland, Rakennusteollisuus (RT) och Teknologiateollisuus ry.

Den näst största aktören i debatten efter näringslivet var politikerna. Diskussionen pågick mest på ministernivå. Nousiainen (1992, 79) har konstaterat att utrikesministeriet, handels- och industriministeriet (fr.o.m. 1.1.2008 Arbets- och näringsministeriet) tillsammans med finansministeriet bildar elitgruppen i ministeriernas hierarki. Detta tycks stämma i den här debatten också eftersom arbetsministern Tarja Cronberg (i 6 artiklar) och finansministern Jyrki Katainen (i 5 artiklar) tillsammans med statsministern Matti Vanhanen (i 5 artiklar) var de som mest fick säga sitt i artiklarna. Övriga politiker i diskussionen var några riksdagsledamöter men deras roll i diskussionen var av liten betydelse.

De andra aktörernas roll i diskussionen var mindre. I några artiklar vände sig journalister till universitet och forskare, och även tjänstemän i statliga och kommunala instanser deltog i debatten, dock i mindre utsträckning. Fackföreningar, som tidigare har haft en betydande roll i ekonomipolitiska frågor i Finland, deltog i debatten endast fyra gånger. Även Simola och Reunanen (2010, 135) har lagt märke till fackföreningens försvagade roll i dagens samhälle. Mitt material koncentrerar sig på det ekonomiska läget just i Finland vilket förklarar liten andel av utländska aktörer i debatten. Deras roll är marginell med endast några kommentarer av representanter för EU, Europeiska Central Banken och OECD.

En grupp som knappt syns i dessa artiklar är vanliga medborgare. Flera forskare har konstaterat samma fenomen i sina egna forskningar (Reunanen, 2003, 113-115; Kantola, 2002, 299; Viscovi, 2006, 232-235; Simola och Reunanen, 2010). Som tabellen (tabell 2) visar har en medborgare fått sin röst hörd sammanlagt 11 gånger. Egentligen var medborgarnas andel i debatten ännu mindre - privatpersoner förekommer endast i fem olika artiklar men de kunde vara fler per artikel, till exempel fem konsumenter i en mataffär. De andra medborgarna representerade oftast sina arbetsgivare, mycket sällan fick en vanlig privat medborgare komma till tals.

5.5.2 Deltagarna och makt

En analys av ekonomikrisdiskussionen och deltagarna i den visade att näringslivet var den instans som dominerade debatten och därmed har en självklar position i Finlands maktelit. Sakkunnighet framhävs - den som vet och har kunskap får komma till tals och kommentera det ekonomiska läget. Som maktforskaren Foucault har konstaterat (Kantola 2002, 264) är politisk kamp i modernt makthavande närmast en kamp om sanningen. Kamp om makt betyder alltså kamp om vem får producera riktig kunskap om verkligheten. En avgörande aspekt i kampen om kunskapen är också tillgång till resurser. Ekonomijournalisternas flitiga användning av näringslivets forskningsinstitutioner – ETLA, PT och PTT - som källor är ett bevis på deras makt i dagens Finland. Dessa institutioner representerar expertis i ekonomifrågor och deras position och påståenden ifrågasattes inte.

Företagens roll har blivit allt viktigare i dagens globala marknadsekonomi. Globala storföretag som sysselsätter ett stort antal medborgare är viktiga aktörer i samhället och därmed väsentliga utövare av makt. Detta har kommit fram i den samhälleliga diskussionen i Finland till exempel i samband med företaget Nokia. Företagen i allmänhet deltog aktivt i den här ekonomikrisdiskussionen. Enligt Ruostetsaari (1992, 74) innehas största makten i företagen av generaldirektörer och verkställande direktörer vilket överensstämmer också med min forskning då dessa var de källor som journalisterna vände sig till. Därtill representerade ekonomichefer sina företag i ett par artiklar.

Liksom sakkunniga hör också politiker till den institutionella makteliten och är därmed självklara aktörer i maktkampen. Michel Foucault (2000) har konstaterat att ett samhälle utan maktrelationer är ett abstrakt och Kallioinen (2010) påstår att maktens fördelning mellan olika grupper i samhället har varierat. I efterkrigstidens Finland låg tyngdpunkten i politiska frågor på säkerhetspolitik samt på relationerna med Sovjetunionen. Nu på 2000-talet har ekonomin fått en märkvärdig roll, inte bara i Finland utan också i världspolitiken. Politikernas roll i den här diskussionen kom fram närmast i samband med diskussionen om regeringens räddningsåtgärder. Arbetsministern Tarja Cronberg var en legitim deltagare i diskussionen och makthavare i och med att krisen befarades orsaka en massiv ökning av

arbetslösheten. Finansministern är en självklar maktutövare i de frågor som har med statsekonomin att göra. I sin forskning om diskurser i den ekonomiska depressionen på 1990-talet lyfter Anu Kantola (2002) fram finansministeriets förstärkta roll då finansministeriet planerade och koordinerade statliga sparåtgärder. Senare forskning (Heiskala & Kantola, 2010, 141-142; Pietikäinen, 2010; Simola & Reunanen, 2010, 133) påstår att sedan dess har finansministeriets makt i Finland bara ökat. Med tanke på dessa påståenden är det underligt att i mitt forskningsmaterial dyker finansminister Jyrki Katainens namn upp i ekonomikrisdiskussionen första gången först den 19.11.2008. Ser man på innehållet i artiklarna i allmänhet talade finansministern med sin egen röst medan statsministerns namn dök upp mest i analyser skrivna av journalister. En förklaring till det kan vara att dåvarande statsministern Matti Vanhanen tidigare konstaterat att halvfärdiga saker i politiken inte bör kommenteras i offentligheten (Pietikäinen, 2010, 259).

Förutom näringslivet och politikerna var de andra aktörernas makt marginell i den här diskussionen. Fackföreningen vars makt i den samhälls-ekonomipolitiska diskussionen var som starkast på 1970-talet (Kallioinen et al, 2010, 78) är inte längre en lika viktig debattör. Dess inflytande har försvagats som följd av den europeiska liberalistiska politiken och marknadsekonomin frammarsch.

Ruostetsaari (1992) nämner också vetenskaps- och kultursektorn som delar av makteliten men deras röst hörs knappt i den här diskussionen. Längst ner på listan är vanligt folk, vanliga medborgare. De får rollen som åskådare och därmed är deras makt i ekonomipolitiska frågor i det finländska samhället marginell. Medborgare behövs som publik men de får nästan ingen chans att delta i den offentliga diskussionen.

5.5.3 Makthavarnas metaforer

Det är inte alltid lätt att veta vem som ursprungligen har använt metaforen, journalisten eller källan, i en undersökning av tidningsartiklar. Ändå påstår jag att i mitt material var metaforanvändning vanligare bland journalisterna än bland källorna. Förutom journalisterna använde företagsrepresentanter de mest färggranna

och starkaste metaforerna. Metaforer användes av makthavare i alla grupper. Olika källor metaforiserade olika saker i diskussionen.

Forskningsinstitutionernas prognoser innehöll väldigt lite metaforer, de enstaka metaforer som till exempel ETLA:s representanter använde var spel- och medicinmetaforer samt orientationella metaforer; de *spådde (povasi)*, de *såg en lång och djup ekonomisk recession framöver (edessä on syvä ja pitkäkin taantuma)* och de talade om *räddningsåtgärder (elvytystoimet)* och *en återhämtning i ekonomin (talouden piristyminen)*. Dessa alla metaforer är så vanliga i vardagsspråket att de är svåra att identifiera som metaforer.

Finans- och bankvärlden var en självklar aktör i början av diskussionen och liksom näringslivets forskningsinstitutioner representerar de sakkunniga och därmed har deras kommentarer inte så många metaforer. De få metaforer som man hittar är av svagare variant. Deras vardagliga omgivning är marknad, börs, kurser och pengar vilka personifieras i deras språk; *kurser och börs går upp och ner* och *marknaden reagerar på den rådande stämningen*. Detta betyder inte att man inte använde kraftiga metaforer i samband med rapportering av bank- eller finanssektorn utan att de starkaste och mest innovativa metaforerna var skapade av journalister.

Användning av metaforer var rikligt bland företagsrepresentanterna och alla typer av metaforer förekom i texter. Ekonomiska svårigheter tvingade flygbolaget Finnair att åter en gång sätta i gång med ett sparprogram. Verkställande direktör Jukka Hienonen uttryckte sig metaforiskt: *De frukter som hänger nära marken i sparträdet har plockats redan för länge sedan (Matalalla roikkuvat hedelmät on säästöpuusta poimittu jo aikoja sitten)*. Internationella flygbranschen har genomgått stora förändringar under senaste åren, konkurrensen har blivit hård och Finnair har blivit av med sin monopolställning på den finska marknaden vilket har orsakat massiva omorganiseringar samt uppsägningar. Företaget Trainers' House drabbades också av finanskrisen. Företagets ägare Jari Sarasvuo använde bl.a. religions-, kropps- och djurmetaforer i sina kommentarer; *Pengar bör hållas på en armlängds avstånd från hjärtat (Raha on pidettävä käsivarren päässä sydäimestä)*. När ekonomiska läget försämrades började många konsumenter jämföra elpriser och det fick också energibolaget Fortum uppleva; *Det är dags för Fortum att se sig i spegeln (Fortumilla on ollut peiliin katsomisen paikka)*.

De metaforer som politikerna använde var relaterade till sjukdom eller medicin. Nästan alla arbetsminister Tarja Cronbergs kommentarer innehöll metaforer och nästan alla av dem var sjukdomsmetaforer. I slutet av oktober 2008 beskrev Cronberg situationen på arbetsmarknaden som *schizofrenisk (skitsofreeninen)* då man inom de närmaste månaderna borde förhindra uppsägningar och inom de närmaste åren borde hitta arbetstagare. Andra metaforer som Cronberg använde var *vård, sprutor* och *sårbar*. Finansminister Jyrki Katainen dök upp i artiklar då krisen hade aktualiserats och man började kräva åtgärder från regeringens sida.

Räddningsåtgärder är en självklar retorik i dessa sammanhang. I samband med publicering av stödpaketet för företagsfinansiering beskrev Katainen paketet med metaforen *en rätt så massiv och bastant helhet (varsin jykevä ja tanakka kokonaisuus)*.

De metaforer som de få medborgare som deltar i diskussionen använder beskriver den dystra stämningen; *atmosfären är nedstämd (ankeutta on ilma)* eller *vi är många i samma båt (onhan meitä paljon samassa veneessä)*.

6 Sammanfattning

I detta kapitel sammanfattar jag min undersökning och presenterar de resultat som forskningen gav. Jag börjar med att fokusera på metaforer och därefter presenterar jag de resultat som analyseringen av hela ekonomikrisdiskussionen gav. Betoningen ligger på den empiriska delen.

För att få svar på min forskningsfråga om vilka metaforer som förekom i ekonomijournalistiken då ekonomikrisen anlände till Finland under hösten 2008 och i början av år 2009 undersökte jag sammanlagt 142 tidningsartiklar. Som forskningsmaterial hade jag tidningsartiklar från Helsingin Sanomats ekonomisidor online. Artiklarna jag har granskat är från perioden 15.9.2008 – 27.2.2009. Syftet med den här undersökningen var inte bara att presentera vilka metaforer

journalisterna använde i sina artiklar utan också att bevisa att dessa metaforer bildar större helheter. Samtidigt ville jag se hur dessa metaforer framställer ekonomikrisen i Finland samt hur de reflekterar den verkligheten vi lever i.

I min studie har jag grupperat metaforer i tre huvudkategorier; strukturella, ontologiska och orientationella metaforer. Den tredelningen av metaforer är samma som Lakoff och Johnson, som anses som grundare av den kognitiva metafor-teorin, presenterar i sin bok *Metaphors we live by* (1980). De större kategorierna delade jag sedan i underkategorier enligt de metaforer som förekom i texterna.

Det framkom i min forskning att den största metaforgruppen är de strukturella metaforerna. Detta var dock ingen överraskning, det är flera forskare som har dragit samma slutsats före mig (Kananen, 2000; Kähö, 2006; Tuvikene, 2008), oavsett vilken journalistisk genre det har varit fråga om. Enligt tidigare forskningar har de mest använda metaforerna inom ekonomin och politiken varit krigs- och spelmetaforer. Även min undersökning stöder detta för krigsmetaforer bildade en av de största kategorierna; *man slog i, attackerade och avvärjde*. Användandet av krigsmetaforer visade tydligt att ekonomikrisen slog hårt i Finland och att individen kände sig maktlös inför det som skedde i omgivningen. Det kärva ekonomiska läget uppfattade man som ett främmande fenomen som hotade ens tillvaro.

Både krigs- och spelmetaforer förekom speciellt i början av undersökningsperioden, det vill säga då ekonomikrisen började uppmärksammas i Finland. *Vinnare och förlorare* var mycket vanliga spelmetaforer, en kortspelsmetafor förekom i meningen *man blir kvar med Svarte Petter*. Det allra vanligaste av alla spelmetaforer var det kortspelsrelaterade verbet *förutspå* vilket reflekterade osäkerheten om Finlands framtid och det ekonomiska läget.

Naturmetaforer förekom i form av väderlek och ställen. Obekvämlighet och osäkerhet om framtiden kom fram också i dessa metaforer. Det var *dystert, disigt* och *iskallt*. Också den hastighet med vilken ekonomikrisen anlände till Finland förtydligades med användandet av metaforerna *turbulens* och *orkan*. Naturens metaforer beskrev de hemska ställen man hade hamnat i såsom *ravin* och *träsk*. Gemensamt för alla dessa är att det är svårt att ta sig bort därifrån.

När första chocken var över blev de medicin- och sjukdomsrelaterade metaforerna dominerande. Det ekonomiska läget behandlades som en influensapatient, det *hostade* och det *botades med mediciner och injektion*. Dessa metaforer betonade att situationen uppfattades som obekvämt och icke-önskvärd – man ville bli av med den.

Alla dessa krigs- sjukdoms- och naturmetaforkategorier förekommer i flera andra forskningar (Holmqvist, 1993; Tuvikene, 2008). Däremot färg-, musik- och religionsmetaforer, vilka jag hittade i min forskning, har jag inte träffat på i andra forskningar som jag har gått igenom. Färger har olika betydelser i olika kulturer och länder; vit i västliga kulturer betyder glädje och renhet medan i Kina är den en sorgfärg. De färger som förekom i mitt forskningsmaterial var *röd*, *grå* och *svart* med olika nyanser medan de ljusa färgerna lyste med sin frånvaro. Speciellt färgmetaforer användes mycket för att betona det negativa med ekonomikrisen; det låg *svarta moln över framtiden* och *jämntjock grå dimma skuggade industrin och handeln*.

Religionsmetaforer vill jag också lyfta fram i min undersökning. Inte därför att de har varit många utan för att dessa metaforer för enligt min mening fram det väsentligaste i hela metafortänkandet. I en artikel i början av finanskrisen jämförde en journalist det kärva läget för banker och deras sårbarhet med metaforen som hänvisade till pingströrelsen; *Banker faller som pingstvännen på ett väckelsemöte* (*Pankkeja kaatuu kuin helluntalaisia herätyskokouksissa*). För att kunna förstå denna metafor måste man känna till pingströrelsen och dess särdrag. Tolkandet av metaforer är alltid kultur- och kontextbundna. Det kräver bred förståelse om omvärlden och mångsidig språklig kompetens (Stålhammar, 1997, 35 – 36). Och att de båda parterna - skrivaren och läsaren – måste ha samma uppfattning om metaforen.

Konstnärliga metaforer förekommer sällan i ekonomijournalistik, ändå hittade jag några musikmetaforer i mitt forskningsmaterial. När det ekonomiska läget i Finland försämrades och dåliga nyheter om ekonomin avlöste varandra blev framtidsprognoserna lika pessimistiska. Ekonomiexperter var eniga om det dystra läget och *kompade* varandra i sina uttalanden.

Djur- och kroppsmetaforer användes oftast i samband med företag eller personer för att beskriva hur dessa reagerade på det ekonomiska läget. Kroppsmetaforer förekom

först efter årsskiftet. Tonen i dessa metaforer var inte så dramatisk, tempot var lugnare och mer väntande. Att *man stod på tå* eller *bet på naglarna* beskrev den spänningen som man kände inför framtiden. Djurmetaforer som är mycket vanliga i litteraturen är sällsynta i ekonomijournalistiken. De några få som jag hittade var mycket kulturbundna och baserade på konnotationer. De studerande som hade avbrutit sina studier beskrevs som *en flock med bortsprungna får* eller företagets obetydliga förlust bland alla andra svårigheter var som *en myggas surr*.

Personifieringar var de mest typiska ontologiska metaforerna. Det ord som förekom oftast var *marknaden*. Också Karin Holmqvists studie om dagspressens rapportering av ekonomiska krisen i Sverige på 1990 -talet visar likadant fenomen (Holmqvist, 1993). I bägge undersökningarna fick marknaden mänskliga drag. Den *reagerade* och *blev nervös*, *den vaknade* och *var i panik*. En viktig uppgift för en metafor är att göra svåra saker lättare att förstå. Med personifiering, det vill säga att med en metafor ge fenomenet mänskliga drag, försöker man påverka människans känslor, oftast på konnotativ nivå. Marknaden som ord är i sig abstrakt men med personifieringen av marknaden har man mycket lättare att förstå dess agerande på bas av ens egna motiv. Lakoff och Johnsson betonar att med personifieringar vill man inte bara visa vad man skall tänka om fenomenet utan också hur man skall agera mot det (Lakoff & Johnsson, 1980, 34).

Den tredje huvudgruppen i min klassificering var orientationella metaforer. Begreppen *upp* och *ner* förekom i flera artiklar som beskrev landets ekonomi och förväntningar. Intressant var att de ofta användes tillsammans med verb med en stark värdeladdning. Igen var det den höga hastigheten som framkom av dessa metaforer; *arbetslöshetsciffrorna sköt upp* och *räntorna dök ner*. De horisontella upp- och ner - metaforer användes flitigt i artiklarna men det förekom också vertikala fram- och bak- metaforer. Ekonomikrisen träffade en punkt på tidsaxeln och allt det som var före den tidpunkten ansågs vara positivt och det som var efter den var negativt. *De gamla goda tiderna låg i det förflutna, bakom oss. Framför oss hade vi tider som var onda, svåra och oförutsägbara*. Ina Hellsten (1998) beskriver i sin studie Finlands väg till EU som en resa. På samma sätt skulle man kunna påstå att det i min undersökning också var fråga om en process eller en resa, nämligen Finlands resa mot en ekonomisk recession.

Användandet av metaforer i ekonomijournalistiken i mitt forskningsmaterial kommer tydligt fram om man sammanfattar rapporteringen i en mening; *Ekonomi i Finland attackerades med en kraftig smäll, den kraschade ner i en svart ravin med den följden att nationen befann sig chockad i ett helvete och letade efter beska mediciner.*

För att få mervärde och djup till min forskning har jag förutom metaforforskning fokuserat på själva ekonomikrisdiskussionen. Jag har studerat deltagarna i debatten, deras position i samhället och hur den relaterar till makten i samhället. Därtill har jag undersökt hurdana metaforer dessa makthavare använde.

Den analysen visade att näringslivet var den instans som dominerade debatten och därmed har en självklar position i Finlands maktelit. Representanter för storföretag och näringslivets forskningsinstitutioner samt bankanalytiker och finansmän var de källor som förekom mest i artiklar som jag undersökte. Näringslivets Forskningsinstitut ETLA med verkställande direktör Sixten Korkman var en av de oftast förekommande i hela diskussionen. Sakkunnighet och expertis framhövdes – den som visste och hade kunskap fick komma till tals och kommentera det ekonomiska läget. Forskningsinstitutioner och finansvärlden kommenterade krisen mest i början av undersökningsperioden. Metaforanvändningen varierade; sakkunniga använde mest spel- och medicinmetaforer samt orientationella metaforer. De kraftigaste metaforerna användes inte utav källorna utan av ekonomijournalister.

Sakkunniga dominerade diskussionen särskilt i oktober och november 2008 men efter årsskiftet, då finanskrisens inverkan på realekonomin och därmed på arbetssituationen hade blivit klart, ökade antalet företagsrepresentanter i diskussionen. Som också andra forskningar visar (Ruostetsaari, 2002; Pietikäinen, 2010) har storföretagens makt i dagens samhälle ökat under senaste åren och deras roll som sysselsättare av ett stort antal medborgare har blivit allt viktigare i dagens globala världspolitik. Ekonomijournalister använde mest stora företag som källor men presenterade också några små företag och krisens inverkan på dem. Bevakningen omfattade många branscher bland dem byggnads-, teknologi- och skogsindustrin samt detaljhandeln och energibolagen. Namnen på personer som representerade företagen varierade stort men till exempel Keskos generaldirektör Matti Halmesmäki och SOK:s generaldirektör Arto Hiltunen förekom flera gånger.

Användning av metaforer var rikligt bland företagsrepresentanterna och alla typer av metaforer förekom i texter.

Den näst största aktören i debatten, förutom näringslivet, var politikerna. Enligt Ruostesaaris (1992, 73) definition av makteliten i Finland tillhör medlemmar av regeringen och riksdagen till den politiska makteliten. I den här ekonomikrisen pågick diskussionen mest på ministernivå. Arbetsministern Tarja Cronberg, finansministern Jyrki Katainen och statsministern Matti Vanhanen var de källor som HS:s ekonomijournalister vände sig till i ekonomikrisrapporteringen. De metaforer som ministrarna använde var nästan alla relaterade till räddningsåtgärder. De letade efter *läkemedel till krisen* och de ville *återuppliva ekonomin*.

De andra aktörernas roll i diskussionen var mindre. I några artiklar vände sig journalister till universitet och forskare, och även tjänstemän i statliga och kommunala instanser deltog i debatten. Fackföreningar vilkas roll tidigare har varit stark i ekonomipolitiska frågor i Finland deltog i debatten endast fyra gånger. Även Simola och Reunanen (2010, 135) har lagt märke till fackföreningarnas försvagade roll i dagens samhälle. Mitt material koncentrerar sig på det ekonomiska läget just i Finland vilket förklarar liten andel av utländska aktörer i debatten.

En grupp som knappt syns i dessa artiklar är vanliga medborgare. De få gånger de fick komma till tals representerade de sina företag eller presenterades som konsumenter. Tendensen att också nyheter berättas via berättelser kommer fram i flera artiklar då en medborgare presenteras som en arbetstagare vars arbetsplats är hotad. De metaforer som medborgare använde beskrev den dystra stämningen; *den nedstämda atmosfären (ankeutta on ilmassa)* eller *vi är många i samma båt (onhan meitä paljon samassa veneessä)*.

7 Slutdiskussion

I föregående kapitel sammanfattade jag resultatet av min forskning om metaforer i ekonomijournalistiken samt deltagarna i ekonomikrisdiskussionen. Avslutningsvis kommer jag här att analysera resultatet och diskutera helheten.

Generellt kan man säga att metaforer förekom rikligt i de texter som jag undersökte. Metaforer hittade jag i varenda en artikel i min närläsning av 142 tidningsartiklar och det blev tydligt bevisat att metaforer bildar större helheter. Samma slutsats har kommit fram också i tidigare forskningar (Tuvikene, 2008). Metaforer var mycket beskrivande, kraftiga och hade en stark värdeladdning. Med hjälp av dessa metaforer fick man den uppfattningen att den ekonomiska recessionen ansågs vara en överraskning, speciellt för makthavare och ekonomiexperter men också i viss mån för journalister. Krisen slog till i Finland överraskande och med en mycket stark volym och osäkerheten om framtiden förstärktes med metaforanvändandet. Det språket och de metaforer som journalister använde i ekonomijournalistik i mitt forskningsmaterial beskriver den tid och det samhälle vi lever i där allt sker snabbt och med hög fart. Förekomsten av personifiering i metaforer kan anses som ett fenomen som är typisk för dagens journalistik där rapporteringen ofta sker via personer, också i ekonomijournalistik.

Språket är inte neutralt. Viscovi (2006, 77) har konstaterat att det i samhället pågår en kamp om vilka betydelser som ska råda. Metaforer i ekonomijournalistiken har en viktig roll i formandet av vår världsuppfattning. Metaforiken förändras också över tid, i takt med att samhället förändras. Ord och betydelser försvinner och andra tillkommer. Ett faktum är att den här ekonomikrisen var en mycket negativ sak för hela nationen och att det fanns ett behov av att beskriva den. Ekonomin uppfattas som ett område med hårda värderingar och det bekräftades med en riklig användning av bland annat krigsmetaforer. Samtidigt kan man också spekulera över vilka motiv journalister egentligen hade för att skriva som de gjorde. Naturligtvis har metaforer en viktig uppgift i att hjälpa till att göra det svåra och abstrakta mer konkret och lättbegripligt. Å andra sidan, som jag nämnde i början av min studie, kan man med metaforer försköna tal och skrift. De är effektiva verktyg för att färga språket och därmed göra texten mer lockande för läsare – vilket tycks vara ännu viktigare i dagens journalistik och i den hårda konkurrensen i medievärlden.

Forskningen visade att finanskrisen landade sent i den finländska journalistiken. Man började rapportera om risker för realekonomin först då krisen redan befann sig i Finland. Ruostetsaari (2002) säger mycket riktigt att traditionen av den offentliga diskussionen i Finland är svag. I samband med nittioalets ekonomiska depression spekulerades det om huruvida ekonomijournalisternas rapportering förvärrade den

ekonomiska situationen. Det är ännu ett outforskat område om detta påverkade ekonomijournalisternas rapportering i den här ekonomikrisen. Tonen i diskussionen var lugnande, politiska beslutsfattare betonade Finlands roll som den oskyldige som inte hade orsakat krisen själv. I flera sammanhang spökade nittioalets ekonomisk depression i bakgrunden av den här debatten. Frukten av krisens följder speciellt för arbetssituationen var obviös.

I dagens samhälle och globala värld har ekonomins makt bara ökat. Storföretag är viktiga maktutövare som beslutsfattarna lyssnar på. Finansministeriets roll har blivit starkare inte bara i den finländska politiska maktkampen, utan också annanstans i Europa. I min forskning har jag visat vilka som deltog i den här ekonomikrisdiskussionen, men intressant är också att observera vilka deltagare som fattades i den här diskussionen. Ekonomijournalister är vana vid att vända sig till vissa sakkunniga och experter och som Lindén (2006) konstaterar ”flockbeteende råder”. Denna enda sanning ifrågasattes inte. Det hade varit önskvärt att journalisterna hade hämtat en second opinion, en andra åsikt. Till exempel oppositionens röst kommer inte alls fram i den här diskussionen. Även om ekonomin och den inhemska politiken inte hör till presidentens område i Finland säger det någonting om presidentens makt att hon inte deltar i diskussionen fast landet befinner sig i en allvarlig ekonomisk kris som berör ett stort antal medborgare. Ur genusperspektiv kan man konstatera att diskussionen domineras av män, endast ett fåtal kvinnor är bland deltagarna. Också de stora namnen inom den finländska ekonomipolitiken, Jorma Ollila och Björn Wahlroos, fattas i diskussionen. Enligt Jürgen Habermas´ offentlighetsteori borde alla ha tillgång till offentlighet. Hans teori har blivit vida kritiserad och också den här ekonomikrisdiskussionen visar att demokratin i vårt samhälle inte förverkligas då majoriteten av diskussionsdeltagarna representerar sakkunniga, experter och beslutsfattare.

Avslutningsvis vill jag lyfta fram några observationer i själva forskningsprocessen. Att forska i metaforer gick inte helt utan problem. Det största problemet i hela min undersökning var att känna igen och identifiera metaforer. Metaforer är svårbegripliga, det är svårt att göra skillnad mellan en metafor och en icke-metafor. Speciellt om man har den kognitiva metaforteori som utgångspunkt, eftersom man enligt den kan uppfatta allting metaforiskt. För det andra var det svårt att åtskilja spel- och krigsmetaforer; till exempel ord som *vinna, förlora, erövra* kan

kategoriseras som både och. Maija Stenvall lyfter upp detta samma problem i sin forskning i politiska nyhetsspråkets metaforer. Hon konstaterar att just det här är ett vanligt problem för metaforforskare (Stenvall, 1994, 265).

För det tredje var det inte alltid lätt att veta vem som ursprungligen hade använt metaforen, källan eller journalisten.

Källförteckning

Litteratur

Allwood, J & Frängsmyr, T & Svedin, U (red) (1983): Naturen som symbol. Liber. Stockholm.

Alasuutari, Pertti (1994): Laadullinen tutkimus. Vastapaino. Tampere.

Asikainen Lindeman, Alli (2010): Turbulens och svarta moln över Finland. Kandidatavhandling. Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet. Helsingfors.

Aristoteles (1994): Om diktkonsten (Översättning Jan Stolpe). Anamma. Göteborg.

Bergström, Göran och Boréus, Kristina (2000): Textens mening och makt. Studentlitteratur. Lund.

Bergström, Göran och Boréus, Kristina (2005): Textens mening och makt. Studentlitteratur. Lund.

Castells, Manuel (2009): Communication power. Oxford University Press.

Fiske, John (1990): Kommunikations teorier. En introduktion. (Översättning Lennart Olofsson). Wahlström & Widstrand.

Foucault, Michel (2000): The Subject and Power i Faubion, James (red): Power. New York. The New Press.

Grafström, Maria (2002): Power of the Pink Press Business News in Sweden, 1976-2000. Uppsala universitet.

Grafström, Maria (2004): Ekonomijournalistikens mångfald – en forskningsöversikt. Företagsekonomiska institutionen. Uppsala Universitet.

Heiskala, Risto & Kantola, Anu (2010): Vallan uudet ideat. Hyvinvointivaltion huomasta valmentajavaltion valvontaan i Pietikäinen, Petteri (red) (2010): Valta Suomessa. Gaudeamus. Helsinki University Press.

Hellsten, Iina (1996): Ovi Eurooppaan vai etuvartio Venäjälle? i Kivikuru, Ullamaija (red.): Kansa euromyllyssä. Yliopistopaino. Helsinki.

Hellsten, Iina (1997): Metaforien Eurooppa. Näkökulmia suomalaiseen EU-journalismiin. Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos. Sarja A 90/ 1997. Tampere.

Hellsten, Iina (1998): Monistettu Dolly. Johdatusta metafora -analyysiin i Kantola, Anu; Moring, Inka & Väliverronen, Esa: Media-analyysi. Tekstistä tulkintaan. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. Helsinki.

Holmqvist, Karin (1993): Den ekonomiska krisen - dagspressens rapportering hösten 1992 i Garme, Birgitta (red.): Språket och bilderna, Svenskläraryrkeförbundet's årskrift 1993. Stockholm.

Huovila, Tapani (2003): Tiedolla korkoa. Suomalaista talousjournalismia 1900 -luvulla.

Hvitfelt, Håkan & Malmström, Thorsten (1990): Ekonomi och arbetsmarknad. Journalistik i förändring. Nr. 4. Stockholm: Svensk Informations Mediecenter.

Johannesson, Kurt (1998): Retorik eller konsten att övertyga. Norstedts förlag. Stockholm.

Kaakkuri - Knuuttila, Marja-Liisa (2004): Argumentti ja kritiikki. Gaudeamus. Helsinki.

Kallioinen, Mika & Keskinen, Jarkko & Lähteenmäki, Liisa & Paavonen, Tapani & Teräs, Kari (2010): Kilpailun voittokulku. Kartelleista ja säännöstelystä globaaliin markkinatalouteen i Pietikäinen, Petteri (red) (2010): Valta Suomessa. Gaudeamus. Helsinki University Press.

Kalliokoski, Jyrki (1992): Kaaskerin Lundströmin kuvat. Volter Kilven proosan metaforista i Harvilahti, Lauri & Kalliokoski, Jyrki & Nikanne, Urpo & Onikki, Tiina (red.): Metafora. Ikkuna kieleen, mieleen ja kulttuuriin. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.

- Kananen, Petri (2000): Merkki taakse. Poliitikkojen ja toimittajien metaforien ideologisuus television keskusteluohjelmassa. Journalistiikan pro gradu – työ. Viestintätieteiden laitos. Jyväskylän yliopisto.
- Kantola, Anu (2002): Markkinakuri ja managerivalta. Poliittinen hallinta Suomen 1990 -luvun talouskriisissä. Helsingin yliopisto. Viestinnän laitos.
- Kiander, Jaakko & Vartia Pentti (1998): Suuri lama. Suomen 1990 - luvun kriisi ja talouspoliittinen keskustelu. Elinkeinoelämän tutkimuslaitos, ETLA. Helsinki.
- Kivikuru, Ullamaija (red) (2002): Laman julkisivut. Media, kansa ja eliitit 1990 - luvun talouskriisissä. Helsingin yliopiston Tutkimus- ja koulutuskeskus Palmenia.
- Krugman, Paul (2009): Lama. Talouskriisin syyt, seuraukset ja korjauskeinot. (Översättning Jyri Raivio). HS Kirjat. Helsinki.
- Kähö, Jaana (2006): Metaforer i svenska och finska inbandyartiklar på internet. Pro gradu – avhandling i svenska språket. Institutionen för språk. Jyväskylä universitet.
- Lakoff, George och Johnson, Mark (1980): Metaphors we live by. The University of Chicago Press. Chigago, London.
- Linden, Carl-Gustav (2003): Snabbhet, djup, relevans. Rapport om ekonomijournalistiken. Svenska social- och kommunalhögskolan. Forskningsinstitutet. Helsingfors.
- Linden, Carl-Gustav (2006): Landskampen. Nokia vs. Ericsson. Pro-gradu - avhandling. Statsvetenskapliga fakulteten. Helsingfors universitet.
- Lindgren, Sven-Åke (1995): Michel Foucault och sanningens historia. I Månson (red.): Moderna samhällsteorier.
- Mikkonen, Antti (1998): Rahavallan rakkikoirat. Tositarinoita talousjournalismista. WSOY. Porvoo.
- Mills, C. Wright (1956): The Power Elite. New York. Oxford University Press.
- Mårtenson, Bo (2004): Ekonomijournalistik som forskningsområde. JMK, Stockholms Universitet. SNS Medieforum.

Nikunen, Kaarina (2011): Enemmän vähemmällä. Laman ja teknologisen murroksen vaikutukset suomalaisissa toimituksissa 2009 -2010. Journalismin tutkimusyksikkö. Tampereen yliopisto.

Nousiainen, Jaakko (1992): Poliitiikan huipulla. WSOY. Helsinki

Onikki, Tiina (1992): Paljon pystyssä. I Harvilahti, Lauri & Kalliokoski, Jyrki & Nikanne, Urpo & Onikki, Tiina (red.): Metafora. Ikkuna kieleen, mieleen ja kulttuuriin. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.

Pietikäinen, Petteri (red) (2010): Valta Suomessa. Gaudeamus. Helsinki University Press.

Rae, John & Drury, John (1993): Reification and Evidence in Rhetoric on Economic Recession: Some Methods used in the UK Press, Final Quarter 1990. *Discourse and Society*, 4, 329-356.

Reunanen, Esa (2003): Budjettijournalismi julkisena keskusteluna. Tiedotusopin laitos. Tampereen yliopisto. Tampere.

Ricoeur, Paul (1977): The rule of metaphor. Routledge. London (Original arbete publicerat 1975).

Ruostetsaari, Ilkka (1992): Vallan ytimessä. Gaudeamus.

Ruostetsaari, Ilkka (2002): Valta muutoksessa. WSOY.

Simola, Anna (2010): Paniikki nappuloita ei tarvita i Kyrölä, Katariina (red): Journalismikritiikin vuosikirja 1/2010. Journalismin tutkimusyksikkö. Tampereen yliopisto.

Simola, Anna & Reunanen, Esa (2010): Kaikki toistaiseksi hyvin. Kansainvälinen finanssikriisi talousjournalismissa. Journalismin tutkimusyksikkö. Tampereen yliopisto.

Stenvall, Maija (1994): Pokeria vai sissisotaa – tutkimus poliittisen uutiskielen metaforista. *Politiikka* 36:4.

Stålhammar, Mall (1997): Metaforernas mönster. Carlsson Bokförlag. Stockholm.

Tuvikene, Ülle (2008): Metaforer i tidningstexter beträffande estniska flyktingar under andra världskrigets slutskede i dagstidningar Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet. Institutionen för nordisk filologi. Tartu universitet.

Valtonen, Sanna (2004): Tiedon ja vallan kaivauksilla: Michel Foucault ja mediatutkimuksen mahdollisuudet i Mörä, Tuomo & Salovaara-Moring, Inka och Valtonen, Sanna (red): Mediatutkimuksen vaeltava teoria. Gaudeamus. Helsinki.

Viscovi, Dino (2006): Marknaden som mönster och monster. Institutionen för journalistik och masskommunikation. Göteborgs universitet.

Wallén, Mosse (2003): Vad är ekonomijournalistik? Ekonomiska samfundets tidskrift. 1/2003.

VNK (2011): Finanssikriisin reaalitaloudelliset vaikutukset Suomessa. Valtioneuvoston raporttisarja 7/2011.

Andra källor

Ainamo, Antti (2008): Föreläsningsmaterial på kurs Ekonomisk journalistik. Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet.

KMT Kansallinen mediatutkimus 1.3.2011

Statistikcentralen 27.2.2009

The Economist 31.3.2011: The euro zone's periphery.

<http://www.economist.com/node/18485985>

Löntagarnas Forskningsinstitut (PT) <http://www.labour.fi/ptajank.asp>

Näringslivets Forskningsinstitut (ETLA) <http://www.etla.fi/>

Bilaga 1

Tidningsartiklar nr 1-142.

Artiklarna är från tidsperioden 15.9.2008 – 27.2.2009. Efter rubriken artikelns publiceringsdatum på nätet. Artiklarna är hämtade den 16.11.2010 från HS online arkiv.

1. Etlä: Talouden elpyminen lykkääntyy 25.9.2008
2. Suomi ei ole saareke 8.10.2008
3. Konepajat kärsivät kurssisyöksyssä 9.10.2008
4. Kun markkinat masentuvat, ihmiset eivät 10.10.2008
5. Taantuma tuo kuluttajalle hyviäkin asioita 10.10.2008
6. Keilalahti: Näkyvyys kolme kuukautta 17.10.2008
7. Keskokin näkee vain sumua 22.10.2008
8. Työväki esittää jatkoaikaa Tervasaaren sellutehtaalle 22.10.2008
9. Sanomalehtipaperin hintaan halutaan rajut korotukset 22.10.2008
10. Syvenevä pessimismi valtasi Suomen pienyrittäjäkentän 23.10.2008
11. "Meillä ei ole puskureita, joilla kestää tappioita" 23.10.2008
12. Teknologia- teollisuus: Synkältä näyttää 24.10.2008
13. Luottolaman ja taantumän pelko palasi markkinoille täydellä voimalla 25.10.2008
14. EK: Talouden ongelmat iskevät nyt reaalitalouteen 28.10.2008
15. Rakentamisen taantuma syveni elokuussa 28.10.2008
16. Cronberg: Työttömyyden kasvu estettävä kaikin keinoin 29.10.2008
17. Tutkimuslaitokset: Talouskasvu pysähtyy ensi vuonna 30.10.2008
18. Karelia-Upofloor lopettaa Heinolan tehtaansa 30.10.2008
19. Nokian Renkaat saattaa lomauttaa vuodenvaihteessa tuhat työntekijää 1.11.2008
20. Tuuli käy heidän ylitseen 1.11.2008
21. EU-ennuste: Suomella menee ensi vuonna paremmin kuin useimmilla euromaille 4.11.2008
22. Tärkeän pankin pakkokansallistaminen tulossa lakiin 4.11.2008

23. Viime vuonna rikastunut Sarasvuo kertoo tehneensä isot tappiot finanssikriisissä 4.11.2008
24. Ajoituksen mestari löi rahoiksi 4.11.2008
25. Nokian verkkoyhtiö lopettaa tehtaansa Espoossa 12.11.2008
26. Työministeriö: 13000 uutta työtöntä ensi vuonna 12.11.2008
27. Suomi on rikkaiden maiden ykkönen tuloerojen kasvuvauhdissa 13.11.2008
28. Nokia: Matkapuhelimien myynti heikentyy ennakoitua nopeammin 15.11.2008
29. Nokia kohtasi vahvempansa 15.11.2008
30. Joensuulainen Tuula Vepsä vaihtaa kolmannen kerran ammattia 15.11.2008
31. Testausta kovissa olosuhteissa 15.11.2008
32. Taantumaodotusten uskotaan halventavan bensiiniä edelleen 18.11.2008
33. Euroopan paras valtiovarainministeri 19.11.2008
34. Fortum joutui jo vihjaamaan sähkön hinnan alennuksista 19.11.2008
35. Lapsi voittaa taantumassa 20.11.2008
36. Huomaatko muutokset ruoan hinnassa? 22.11.2008
37. Työeläkevaroista tuli suomalaisyrityksille tärkeä rahoitusmuoto 22.11.2008
38. Maailman suurin risteilyalus laskettiin vesille Turussa 22.11.2008
39. OECD laski Suomen talouskasvuennustetta 26.11.2008
40. Skanska potkii rakennuksiltaan Suomessa 600 henkeä 26.11.2008
41. Etlan Sorjonen: Aika nerokasta 27.11.2008
42. Investointilama iskee nyt rajusti terästä valmistavaan teollisuuteen 2.12.2008
43. Cronberg: Joulun jälkeen työttömyys kasvaa 2.12.2008
44. Hasan & Partners aikoo siirtää mainonnan tuotantoa Intiaan 3.12.2008
45. Mainosalan syöksy on ollut jyrkkä 3.12.2008
46. Urheilukauppojen vaate- ja kenkämyynti kasvoi yhä reippaasti 4.12.2008
47. Joka viidennen asuntolaina vie yli puolet nettotuloista 4.12.2008
48. Suomen kasvu pysähtyi jo loppukesästä 9.12.2008
49. Suomen Pankki: Toipuminen taantumasta alkaa vasta vuonna 2010 10.12.2008
50. Rahaministeriön pitää nousta johtoon 11.12.2008
51. Katainen: Taantuma on hyvin mahdollinen 12.12.2008
52. Ohjelmistoyhtiöt tekivät edullisia yrityskauppoja 17.12.2008

53. Vientimarkkinoiden lamaannus iskee työllisyyteen 19.12.2008
54. Lama on pahempi kuin taantuma 19.12.2008
55. Rakennusteollisuus keksii keinoja piristääkseen alaa 20.12.2008
56. Alennuskilpailu ajaa kaupat ahtaalle 20.12.2008
57. Polttoaine on nyt halvempaa kuin vuosiin 20.12.2008
58. Suomen pienyrittäjien näkymät vajosivat lähelle laman tasoa 23.12.2008
59. Työttömien määrä kasvoi marraskuussa ensi kerran sitten 1990-luvun laman 24.12.2008
60. "Meitä on paljon samassa veneessä" 24.12.2008
61. Osakesijoittaja jäi vaille suojaa 29.12.2008
62. Teollisuuden ja kuluttajien usko tulevaisuuteen romahti 30.12.2008
63. Teollisuustuotanto rojautti marraskuussa 2.1.2009
64. EK:n Fagernäs kiirehtii lisätulea yritysrahoitukseen. 2.1.2009
65. Suurin osa suomalaisista ei tingi taantumassa. 5.1.2009
66. Pellervo ei usko synkimpiin työttömyys-ennusteisiin. 5.1.2009
67. Takaisin maan pinnalle. 6.1.2009
68. Torpataan huonot ehdotukset alkuunsa. 7.1.2009
69. Talouselämä huolestui ankeasta ilmapiiristä. 8.1.2009
70. L-sana kaivettiin naftaliinista. 8.1.2009
71. Perjantain saalis: Toistatuhatta lomautusilmoitusta. 10.1.2009
72. Pikaruokaravintolat ja halpahallit pärjäävät hyvin taantumassa. 12.1.2009
73. Lottoa itsesi lamasta. 12.1.2009
74. Asiantuntija varoittaa pankkien "tolkuttomasta tukemisesta". 12.1.2009
75. "Hyväkuntoiset" suomalaispankit tarvitsevat pikaisesti valtion tukipaketin. 13.1.2009
76. Kaupan arvio: Ruuan hinnannousun hullu viime vuosi ei nyt toistu. 14.1.2009
77. Pk-yrityksille halutaan tarjota suhdannelainoja. 14.1.2009
78. Mainosala torjuu taantumaa tekemällä ilmaista työtä. 14.1.2009
79. Kotitalouksien sähkö kallistui ennätysmäisesti viime vuonna. 14.1.2009
80. Yritysten maksuhäiriöt lisääntyvät. 15.1.2009
81. Pirkanmaalla viritellään ei potkuja -liikettä. 15.1.2009
82. Kansallinen elinkaarirahasto investoimaan teihin ja rakennuksiin. 15.1.2009

83. Pakkolomat uhkaavat myös risteilijätelakkaa. 16.1.2009
84. Talouskriisi muuttaa myös aikuiskoulutuksen tarjontaa. 17.1.2009
85. Professori vastaa Tomi Tutille. 17.1.2009
86. Cronberg: nyt mennään koulutus edellä. 17.1.2009
87. Kolmas tie suuntautuu tulevaisuuteen. 19.1.2009
88. Metso menetti uskonsa tärkeimmän toimialansa tulevaisuuteen. 20.1.2009
89. Talouden alamäki hyydyttää kauppakeskushuuaa. 22.1.2009
90. Tyhjäät käyttävät, tyytyväiset kauppiaat. 22.1.2009
91. Seinänaajon synkät jäljet 23.1.2009
92. Hissien huolto on hyvä taantumatyyny. 24.1.2009
93. Metallin alihankinnassa pelätään vielä pahempia aikoja. 26.1.2009
94. Tavalliset kuluttajat eri puolilla maailmaa maksavat rahoituskriisistä kovimman hinnan. 27.1.2009
95. Hallitus päätti ”giganttisesta” yritysrahoituksen tukipaketista. 28.1.2009
96. Miten tuotteistaa toivo? 29.1.2009
97. Marimekko luottaa tulevaan epävarmuudesta huolimatta. 30.1.2009
98. Teollisuustuotanto väheni jo nopeammin kuin viime lamassa. 31.1.2009
99. Hurraa, me teimme laivoja, käyttämättä aivoja. 31.1.2009
100. Elvytykseltä ei voi odottaa ihmeitä. 3.2.2009
101. ennakkoluulot pois nuorten yrittäjäkurssilta. 3.2.2009
102. PT: Valtio voisi perustaa pankin. 4.2.2009
103. Koneteollisuuden myynti saattaa pudota selvästi jo alkuvuonna. 5.2.2009
104. Konkurssiaalto uhkaa metallin alihankkijoita. 5.2.2009
105. Ministeriö ei lämpene valtion omalle pankille. 5.2.2009
106. Nappikunnossa taantumaan. 5.2.2009
107. Päästökaupan tuki lihottaa Fortumia. 6.2.2009
108. Rättikauppaa Roger rakastaa. 6.2.2009
109. Hyvin menee kuitenkin. 6.2.2009
110. Kesko siirtyy Pirkka-aikaan. 6.2.2009
111. Hei, me säästetään – jälleen kerran. 6.2.2009
112. Ei laaksoa, ei kukkulaa lääkebisneksissä. 7.2.2009

113. Liisi jää ilman omaa huonetta yt-neuvottelujen vuoksi. 9.2.2009
114. HOK-Elanto panostaa käyttötavaran kauppaan. 10.2.2009
115. Osinkojen leikkaus pääoman logiikalla. 11.2.2009
116. Koolla on väliä. 11.2.2009
117. Nälkä ei lopu lamassakaan. 13.2.2009
118. Hamina löysi hakukoneesta uuden orastavan elinkeinon. 13.2.2009
119. Alma laskee rattikelkalla. 14.2.2009
120. Ruuan hinta nousi jälleen tammikuussa Suomessa. 14.2.2009
121. Konkurssit myllertävät kodinsisustusalaan. 14.2.2009
122. Nokia tekee keväällä massiivisen avauksen sovelluskaupassa. 17.2.2009
123. Pörssiyritysten osingot romahtivat hyvistä tuloksista huolimatta. 17.2.2009
124. Suomessa työt jaetaan lomauttamalla. 18.2.2009
125. Muotimerkki Hanna Sarén konkurssiin. 19.2.2009
126. Velkavuori uhkaa nuorisoa, jos EU-taloudet eivät ryhdistäydy. 19.2.2009
127. Tyhjän toimistotilan määrä nousee ennätysmäiseksi tänä vuonna. 20.2.2009
128. Nousukiidosta pakkolaskuun. 20.2.2009
129. Kertaerät nostivat Lännen Tehtaat ennätystulokseen. 20.2.2009
130. Suomikin tarvitsee jenkkipankkeja. 21.2.2009
131. Saabilla vähän suomalaisia alihankkijoita. 21.2.2009
132. Fortum laskee sähkönsä hintaa huhtikuussa. 24.2.2009
133. Pörssiyritykset velkaantuivat voimakkaasti jo ennen taantumaa. 24.2.2009
134. Pahimmat työttömyysluvut odotettavissa vasta ensi vuonna. 24.2.2009
135. Insinöörintekijä yrittää saada karanneet teekkarit takaisin kouluun. 25.2.2009
136. Tammikuussa nähtiin ensimmäinen notkahdus työvoimatilastoissa. 25.2.2009
137. PT: Työllisyysaste voi nousta 80 prosenttiin. 25.2.2009
138. Naapurit söivät Atrian lautaselta. 26.2.2009
139. Teleoperaattori DNA haali lisää asiakkaita. 26.2.2009
140. Kemiraa rasittavat velat ja taantuma. 26.2.2009
141. EU tuli elintarviketeollisuutta miljoonien eurojen potilla. 27.2.2009
142. Kulutusluottojen suosio kasvoi noususuhdanteen aikana selvästi. 27.2.2009